

Ewaluacja zewnętrzna Lokalnej Strategii Rozwoju

Lokalna Grupa Działania

Stowarzyszenie
„Razem na wyżyny”

Kraków 2022

1. Streszczenie najważniejszych wyników badania

1. Cele LSR zdefiniowane zostały na podstawie trafnej diagnozy problemów społeczności lokalnej w sferze społecznej, obszarze przedsiębiorczości, rynku pracy i rozwoju gospodarczego oraz zagrożeń związanych z depopulacją regionu.
2. Realizacja założeń strategii utrzymuje się na bardzo wysokim poziomie. Potwierdzeniem odnoszonych sukcesów są otrzymywane przez LGD tzw. „bonusy”, czyli dodatkowe środki na realizację LSR.
3. Zainteresowanie prowadzonymi przez LGD naborami było nieustannie duże. Przykładowo w naborach w 2016 roku złożono łącznie 34 wnioski, z czego 26 na rozwijanie przedsiębiorczości na obszarach wiejskich i 8 na infrastrukturę.
4. Pierwszy cel szczegółowy dotyczący wzmocnienia kapitału społecznego i spójności wewnętrznej obszaru obejmował przede wszystkim projekty grantowe. Zainteresowanie tymi działaniami było spore. Spowodowało to, że osiągnięte wartości wskaźników w niektórych przypadkach przekroczyły zakładany stan docelowy. Dwie operacje własne w ramach tego celu także zostały już zrealizowane. Zaplanowana jest jeszcze realizacja grantów aktywizacyjnych, w tym na opracowanie koncepcji Smart Village.
5. W drugim celu, który dotyczy pobudzania i wspierania przedsiębiorczości mieszkańców, również można mówić o dużym sukcesie. Zrealizowano przedsięwzięcia dotyczące podejmowania działalności gospodarczej, rozwoju istniejących firm, przedsiębiorczości młodzieży (operacja własna) oraz wzmocnienia potencjału organizacji pozarządowych (projekt grantowy). W przypadku podejmowania działalności gospodarczej ostatnie środki były rozdysponowywane w czasie trwania opisywanych tu badań ewaluacyjnych. W trwającym wówczas naborze złożono wnioski, których łączna wartość znacznie przekraczała budżet naboru, co wskazywało, że nie będzie problemu

z osiągnięciem założonych docelowych wartości wskaźników. W przypadku rozwoju działalności gospodarczej zaplanowano z kolei ogłoszenie jeszcze jednego naboru, który pozwoli na wykorzystanie środków zwróconych do budżetu LSR. Na realizację czeka jeszcze operacja własna dotycząca integracji branż mających kluczowe znaczenie dla rozwoju obszaru.

6. Działania w ramach trzeciego celu szczegółowego (wzmocnienie pozytywnego wizerunku obszaru LGD) również przebiegały bardzo pomyślnie. Do zrealizowania pozostały brakujące działania infrastrukturalne i jeden projekt współpracy.
7. Grupą defaworyzowaną zdefiniowaną w LSR były kobiety. Wybór taki był w pełni uzasadniony z uwagi na wyniki przeprowadzonej diagnozy. Członkinie grupy defaworyzowanej otrzymały istotne wsparcie w ramach działań związanych z tworzeniem działalności gospodarczych.
8. Opracowany na rzecz wdrażania LSR LGD „Razem na wyżyny” system kryteriów dla poszczególnych przedsięwzięć należy uznać za obiektywny i jednoznaczny. Kryteria wyboru dobrze odgrywają swoją rolę i przyczyniają się do wyboru najlepszych projektów.
9. Pewną przeszkodą w pracach nad realizowaniem LSR był też bardzo długi okres czasu oczekiwania na ocenę wniosków przez Urząd Marszałkowski, a także stanowczo zbyt dużo biurokracji związanej ogólnie z realizacją zadań w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich.
10. W momencie prowadzenia badań ewaluacyjnych w pierwszej połowie 2022 roku, LGD „Razem na wyżyny” zrealizowała już dwa projekty współpracy: „Wielkie granie i odkrywanie - Zasoby Obszaru Naszym Atrybutem Rozwoju” (ZONAR) oraz „Od dziedzictwa do bogactwa” (ODDO). W ramach wdrażania ocenianej LSR planowana jest realizacja jeszcze jednego projektu współpracy, który będzie dotyczyć promocji obszaru nią objętego.
11. Funkcjonowanie biura LGD należy ocenić bardzo dobrze. Zatrudnieni pracownicy wykazują się dużą znajomością potrzeb lokalnych społeczności.

Prawidłowo realizowane są działania doradcze. Informacje o prowadzonych naborach rozpowszechniane są różnymi kanałami, ze szczególnym uwzględnieniem najbardziej efektywnego kanału, którym w przypadku LGD „Razem na wyżyny” jest Internet. Do informowania mieszkańców obszaru wykorzystywana jest także prasa lokalna, wysyłka ulotek oraz filmy promocyjne. Duże znaczenie w kontaktach z lokalną społecznością mają organizowane przez LGD spotkania informacyjno-konsultacyjne.

12. Ankietowani beneficjenci bardzo pozytywnie oceniają działalność Biura LGD w zakresie informowania o możliwości pozyskania środków. Żaden z badanych beneficjentów nie ocenił negatywnie LGD pod tym względem. Zdecydowana większość respondentów korzystała również z szerokiego zakresu wsparcia ze strony LGD na etapie składania wniosku. O tym jak dobrze oceniana jest działalność LGD najlepiej świadczy fakt, iż żaden z badanych beneficjentów nie wykluczył zabiegania o ponowne wsparcie ze strony LGD w przyszłości, gdyby pojawiła się taka możliwość.
13. Ankiety przeprowadzone na potrzeby niniejszego raportu pokazują, że mieszkańcy gmin obszaru LGD znają efekty wdrażania LSR. Świadczy o tym fakt, że są świadomi korzystania z infrastruktury, która powstała dzięki „Razem na wyżyny”. Deklarują oni także, że brali udział w lokalnych imprezach dofinansowywanych przez LGD. „Razem na wyżyny” zbudowało rozpoznawalną markę w lokalnej społeczności, która jest dobrą podstawą do kolejnych inicjatyw na rzecz rozwoju obszaru działania Stowarzyszenia.

2. Spis treści

1. Streszczenie najważniejszych wyników badania	3
2. Spis treści	6
3. Opis przedmiotu badania uwzględniający cele i zakres ewaluacji	7
4. Opis metodologii wraz z opisem sposobu realizacji badania	11
5. Opis wyników badania wraz z ich interpretacją	13
5.1. Obszar objęty Strategią Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność oraz jej podstawowe założenia	13
5.2. Rzeczowy i finansowy postęp w realizacji LSR	24
5.3. Projekty współpracy	33
5.4. Działania poza RLKS	34
5.5. Działalność biura LGD	35
5.6. Zmiany na obszarze objętym LSR w ocenie członków lokalnej społeczności	47
6. Kompleksowa ocena wdrożenia LSR, w tym stopień osiągnięcia celu głównego.	54
6.1. Stopień osiągnięcia celu głównego	54
6.2. Ocena wpływu zrealizowanej LSR na kapitał społeczny	54
6.3. Ocena wpływu zrealizowanej LSR na przedsiębiorczość	55
6.4. Ocena wpływu zrealizowanej LSR na turystykę i dziedzictwo kulturowe obszaru	56
6.5. Ocena zrealizowanych operacji pod kątem realizacji potrzeb grup defaworyzowanych zdefiniowanych w LSR	57
6.6. Innowacyjność	57
6.7. Ocena jakości i przydatności wdrożonych projektów współpracy	58
6.8. Ocena skuteczności i efektywności działalności LGD przy wdrażaniu LSR i animowaniu lokalnych partnerów oraz ocena pracy biura	59
6.9. Ocena procesu wdrażania	59
6.10. Wartość dodana podejścia LEADER w okresie wdrażania LSR (2015-2023)	60
7. Podsumowanie. Wnioski i rekomendacje do dokumentu strategicznego na nowy okres programowania.	61
8. Spis tabel i wykresów	63
9. Aneksy tworzone w toku realizacji badania	65
Ankieta dla mieszkańców obszaru LGD „Razem na wyżyny”	65
Ankieta dla beneficjentów „Razem na wyżyny”	69

3. Opis przedmiotu badania uwzględniający cele i zakres ewaluacji

Raport jest efektem badania ewaluacyjnego za okres 1.01.2016-31.12.2021 przeprowadzonego przez Fundację Socjometr. Przedmiotem badania była ewaluacja procesu wdrażania, przez Lokalną Grupę Działania „Razem na wyżyny”, Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność, współfinansowanej z Europejskiego Funduszu Rolnego na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020.

Fundacja Socjometr jest niezależnym podmiotem specjalizującym się w badaniach społecznych, który spełnia wymogi stawiane ewaluatorom zewnętrznym określone w Wytycznych Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi nr 5/3/2017 w zakresie monitoringu i ewaluacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020.

Głównym celem badania ewaluacyjnego było zgromadzenie szerokiego zestawu danych, które pozwalają na wszechstronną ocenę całego procesu przygotowania i wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju. Kluczową kwestią jest tu z całą pewnością odpowiedź na pytanie czy oceniany dokument strategiczny trafnie diagnozował potrzeby mieszkańców obszaru LGD oraz jego potencjał rozwojowy. Na tej podstawie możliwe jest formułowanie wniosków na temat zakresu ewentualnego wpływu Lokalnej Grupy Działania na rozwój lokalnej społeczności.

Szczegółowe cele badania zostały sformułowane na podstawie wspomnianych powyżej Wytycznych wydanych w 2017 roku przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Skupiały się one w kilku obszarach tematycznych, w ramach których postawiono pytania badawcze.

Obszary badań oraz przypisane do nich pytania badawcze:

1. Ocena wpływu na główny cel LSR
 - a. Jaki jest stopień osiągnięcia celu głównego i przypisanych do niego wskaźników LSR?

2. Ocena wpływu na kapitał społeczny
 - a. Jaki jest wpływ LSR na kapitał społeczny, w tym w szczególności na aktywność społeczną, zaangażowanie w sprawy lokalne?
 - b. W jaki sposób należałoby wspierać rozwój kapitału społecznego w przyszłości?
3. Przedsiębiorczość
 - a. W jakim stopniu realizacja LSR przyczyniła się do rozwoju przedsiębiorczości?
 - b. Czy i w jaki sposób wspieranie przedsiębiorczości w ramach kolejnych edycji LSR jest wskazane?
4. Turystyka i dziedzictwo kulturowe
 - a. W jakim stopniu LSR przyczyniła się do budowania lokalnego potencjału w zakresie turystyki i dziedzictwa kulturowego?
 - b. W jakich kierunkach należy wspierać rozwój lokalnego potencjału turystycznego?
5. Grupy defaworyzowane
 - a. Czy w LSR właściwie zdefiniowano grupy defaworyzowane oraz czy realizowane w ramach LSR działania odpowiadały na potrzeby tych grup?
 - b. Jaki był wpływ LSR na poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego?
 - c. Jakie działania należy podejmować w skali lokalnej na rzecz ograniczania ubóstwa i wykluczenia społecznego?
6. Innowacyjność
 - a. W jakim stopniu projekty realizowane w ramach LSR były innowacyjne?
 - b. Jakie można wyróżnić typy innowacji powstałych w ramach LSR?
7. Projekty współpracy
 - a. Jaka była skuteczność i efekty działania wdrażania projektów współpracy?
 - b. Jaką formę i zakres powinny przyjmować projekty współpracy w przyszłości?
8. Ocena funkcjonowania LGD
 - a. Czy sposób działania partnerów w ramach LGD pozwalał na efektywną i skuteczną realizację LSR?
 - b. Jaka jest skuteczność i efektywność działań biura LGD (animacyjnych, informacyjno-promocyjnych, doradczych)?

c. Jakie zmiany należy wprowadzić w działaniach LGD by skuteczniej realizowała LSR?

9. Ocena procesu wdrażania

a. Czy realizacja finansowa i rzeczowa LSR odbywała się zgodnie z planem?

b. Czy procedury naboru, wyboru i realizacji projektów były wystarczająco przejrzyste i przyjazne dla beneficjentów?

c. Czy kryteria pozwalały na wybór najlepszych projektów (spójnych z celami LSR)?

d. Czy przyjęty system wskaźników pozwalał na zebranie wystarczających informacji o procesie realizacji LSR i jej rezultatach?

10. Wartość dodana podejścia LEADER

a. Czy działalność LGD wpływa na poprawę komunikacji pomiędzy różnymi aktorami, budowanie powiązań między nimi i sieciowanie?

b. Czy stworzony dzięki wsparciu w ramach LSR potencjał rozwojowy jest w dostateczny sposób wykorzystywany i promowany?

c. Czy projekty realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR i czy te projekty przyczyniają się do jego wzmocnienia?

d. Czy przeprowadzone w ramach LSR inwestycje są komplementarne względem siebie lub względem wiodącego projektu/tematu określonego w LSR?

Szczegółowe obszary działań LGD, które zostały poddane ocenie:

1. Działalność biura LGD, w tym w szczególności jakość i efektywność świadczonego doradztwa dla wnioskodawców (rzeczywistych i potencjalnych) oraz beneficjentów.
2. Realizacja planu komunikacji, rozpoznawalność LGD, wymiana informacji z mieszkańcami obszaru oraz jakość podejmowanych działań komunikacyjnych.
3. Realizacja rzeczowo-finansowa Lokalnej Strategii Rozwoju.
4. Funkcjonowanie organów LGD.
5. Działania na rzecz aktywizacji społeczności lokalnej oraz włączenia społecznego (w szczególności wsparcie udzielone przedstawicielom grupy defaworyzowanej).
6. Działania LGD w zakresie rozwoju przedsiębiorczości oraz turystyki i dziedzictwa kulturowego.

7. Promowanie innowacyjności na obszarze objętym LSR.
8. Realizacja projektów współpracy.

4. Opis metodologii wraz z opisem sposobu realizacji badania

Badanie ewaluacyjne zostało przeprowadzone w pierwszej połowie 2022 roku. Analizie poddano efekty realizacji LSR na dzień 31.12.2021. Do sporządzenia ewaluacji wykorzystano dwie grupy danych:

1. Dane zastane, w tym:
 - a. dane ze statystyk publicznych,
 - b. dane gromadzone przez Lokalną Grupę Działania w ramach monitoringu,
2. Dane wywołane, w tym:
 - a. dane zebrane za pomocą technik jakościowych,
 - b. dane zebrane za pomocą technik ilościowych.

Dane pochodzące ze statystyk publicznych dostarczyły wysoce obiektywnych informacji na temat zmian na obszarze LGD, które dokonały się w okresie realizacji ocenianej Strategii RLKS. Zastosowano dane według stanu na dzień 31.12.2021 roku. Dane te dotyczyły między innymi zjawisk demograficznych, rynku pracy, lokalnej gospodarki oraz sytuacji społecznej. Wszystkie te dane zostały zaprezentowane w tabelach lub na wykresach, a opisy tabel jednoznacznie wskazują jakiego okresu czasu dotyczą poszczególne wskaźniki. Szczegółowy wykaz ilustracji zawartych w raporcie, który umieszczony jest na jego końcu pozwala na szybkie zapoznanie się z zakresem poddanych analizie danych, które pochodziły z Głównego Urzędu Statystycznego.

Lokalne Grupy Działania gromadzą istotne dane na temat procesu wdrażania Strategii RLKS, które musiały być poddane analizie. Wśród tych danych należy wskazać w szczególności informacje o prowadzonych naborach, dane o postępie rzeczowo-finansowym, wskaźniki realizacji planu komunikacji oraz dane dotyczące doradztwa. Analiza tej kategorii danych zastanych pozwoliła na ocenę skuteczności działań prowadzonych przez LGD oraz wskazała, w których obszarach działalność LGD pokrywała się ze zmianami na obszarze objętym LSR sugerowanymi przez wyniki analizy danych pochodzących z GUS.

Reprezentanci Fundacji Socjometr przeprowadzili również badania jakościowe. Obejmowały one wywiady z pracownikami LGD oraz wywiady z przedstawicielami jego organów – Zarządu i organu decyzyjnego (Rady). Rozmowy te odegrały istotną rolę w procesie powstawania raportu. Pozwoliły one na pogłębienie wiedzy na temat przebiegu procesu wdrażania LSR, rozpoznanie problemów pojawiających się w jego trakcie oraz sposobu reagowania na nie przez przedstawicieli Lokalnej Grupy Działania.

W ramach ewaluacji zewnętrznej zbierano także dane ilościowe. Przygotowano dwa kwestionariusze ankiety. Pierwszy z nich kierowany był do mieszkańców obszaru objętego Strategią RLKS, a druga do beneficjentów wsparcia osób i przedstawicieli organizacji, które realizowały operacje w ramach jej wdrażania. Zastosowano technikę CAWI (*computer-assisted web interview*), co oznacza, że ankieta przeprowadzona została za pomocą platformy internetowej. Za dystrybucję linka do ankiety odpowiedzialni byli pracownicy Lokalnej Grupy Działania.

5. Opis wyników badania wraz z ich interpretacją

5.1. Obszar objęty Strategią Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność oraz jej podstawowe założenia

W skład Lokalnej Grupy Działania „Razem na wyżyny” wchodzi sześć gmin wiejskich: Dąbrowa Zielona, Kłomnice, Kruszyna, Miedźno, Mykanów i Rędziny. Wszystkie położone są w północnej części województwa śląskiego na terenie powiatów częstochowskiego i kłobuckiego. Ogólna powierzchnia gmin objętych LSR wynosi 688 km². Cały ten obszar jest spójny w aspekcie przestrzennym i tworzy zwartą geograficznie przestrzeń. Gminy znajdują się w bezpośrednim albo przynajmniej w dalszym sąsiedztwie, zaś cały teren pozostaje w jednym obrysie.

Rysunek 1. Obszar LGD „Razem na wyżyny”.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w 2013 roku obszar LGD zamieszkiwany był przez 55 208 osób. W 2020 roku liczba ta była nieco niższa i wyniosła

54 604. Warto zauważyć, że w latach 2015-2020 liczba mieszkańców spadła w prawie każdej z gmin obszaru LGD, a jedynym wyjątkiem jest gmina Mykanów, gdzie odnotowano niewielki wzrost. Biorąc pod uwagę poszczególne gminy wchodzące w skład LGD, najliczniej zamieszkiwaną jest gmina Mykanów, a najmniejszą liczbę mieszkańców posiada Dąbrowa Zielona. Szczegółowe dane przedstawia poniższa tabela.

Ludność w gminach wchodzących w skład LGD (Źródło: Bank Danych Lokalnych)						
Nazwa gminy/rok	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Dąbrowa Zielona	3 919	3 909	3 888	3 865	3 860	3 848
Kłomnice	13 676	13 638	13 602	13 524	13 471	13 422
Kruszyna	4 890	4 887	4 869	4 862	4 806	4 802
Miedźno	7 606	7 588	7 557	7 567	7 548	7 518
Mykanów	14 947	15 012	15 034	15 052	15 104	15 164
Rędziny	10 054	10 055	9 977	10 012	9 933	9 850

Tabela 1. Ludność w gminach wchodzących w skład LGD.

Kwestią wymagającą analizy są dochody gmin. Stanowią one parametr obrazujący w pośredni sposób dochodowość mieszkańców, ale także opisujący poziom rozwoju sektora gospodarczego. Wyrazem zdolności dochodowej gmin jest wskaźnik dochodów podatkowych na jednego mieszkańca w gminie, czyli tzw. wskaźnik G, który stanowi podstawę do wyliczenia rocznych kwot części wyrównawczej subwencji ogólnej i wpłat. Zgodnie z ustawą o dochodach jednostek samorządu terytorialnego, wskaźnik G dla każdej gminy oblicza się dzieląc kwotę dochodów podatkowych (z tytułu podatku od nieruchomości, podatku rolnego, podatku leśnego, podatku od środków transportowych, podatku od czynności cywilnoprawnych, podatku od osób fizycznych, opłacanego w formie karty podatkowej, wpływów z opłaty skarbowej, wpływów z opłaty eksploatacyjnej, udziału we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych oraz udziału we wpływach z podatku dochodowego od osób prawnych) za rok poprzedzający rok bazowy przez liczbę mieszkańców gminy. Wskaźniki w 2021 roku w gminach wchodzących w skład LGD kształtowały się w przedziale 1 171,07 (Dąbrowa Zielona) – 2 099,56 (Rędziny). Warto dla porównania odnotować, że najwyższym wskaźnikiem G w Polsce może się pochwalić gmina Kleszczów – w 2021 wyniósł on 29 808,10 zł (w 2020 roku - 31 028,40 zł). Najniższy wskaźnik

G obliczono dla gminy Potok Górny – 485,66 zł w 2021 roku (w 2020 roku - 454,97 zł). Szczegóły dotyczące wydatków gmin wchodzących w skład LGD „Razem na wyżyny” obrazuje poniższa tabela.

Wskaźnik G dla gmin wchodzących w skład LGD (Źródło: Departament Finansów Samorządu Terytorialnego Ministerstwa Finansów)							
Nazwa gminy/rok	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Dąbrowa Zielona	765,05	825,02	954,76	918,57	1026,80	1130,40	1171,07
Kłomnice	1038,88	1073,74	1093,68	1142,90	1198,81	1385,06	1533,60
Kruszyna	922,51	980,33	1022,24	832,49	900,82	1154,26	1278,21
Mykanów	981,49	1023,28	1072,22	1119,97	1209,04	1380,02	1555,08
Rędziny	1540,79	1593,54	1780,29	1853,43	1856,10	2067,52	2099,56
Miedźno	776,89	795,78	869,46	861,06	920,00	1186,77	1394,16

Tabela 2. Wskaźniki G dla gmin wchodzących w skład LGD.

Kolejną kwestią wymagającą omówienia są wydatki gmin. W latach 2015-2020 we wszystkich gminach obszaru LGD wydatki nieustannie rosły i warto zauważyć, że wzrosty te były dość znaczne (najwyższy w gminie Mykanów, gdzie w omawianym okresie wydatki wzrosły o 2 974,48 zł). W 2020 roku największe wydatki w przeliczeniu na jednego mieszkańca miała gmina Mykanów (5 895,43 zł), a najniższe gmina Dąbrowa Zielona (4 561 zł). Szczegóły obrazuje poniższa tabela.

Wydatki gmin na 1 mieszkańca w złotych (Źródło: Bank Danych Lokalnych)						
Nazwa gminy/rok	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Dąbrowa Zielona	3 696,16	3 397,23	3 698,55	5 397,65	4 488,66	4 561,00
Kłomnice	3 154,28	3 175,01	3 630,93	4 577,31	4 205,17	4 658,78
Kruszyna	3 129,44	3 284,61	4 294,78	5 795,03	5 460,68	5 258,42
Mykanów	2 920,95	3 629,47	4 000,75	4 821,34	4 463,50	5 895,43
Rędziny	2 822,55	3 608,54	4 234,75	4 849,11	5 355,34	5 388,49
Miedźno	2 586,42	3 162,84	4 819,14	4 557,55	5 191,88	5 271,90

Tabela 3. Wydatki gmin na 1 mieszkańca w złotych.

Gminy wchodzące w skład „Razem na wyżyny” na tle wszystkich gmin województwa śląskiego wypadają przeciętnie. Źródłem danych jest tutaj „Statystyczne Vademecum Samorządowca” przygotowywane przez Urząd Statystyczny w Katowicach. Zwracają uwagę bardzo niskie lokaty w rankingu gmin stworzonym na podstawie dochodów własnych gmin na jednego mieszkańca. Najwyżej w nim uplasowała się gmina Rędziny – na 79 miejscu. Lepiej przedstawia się sytuacja w przypadku rankingu dotyczącego środków w dochodach budżetów gmin na finansowanie projektów unijnych, gdzie najwyższą pozycję (18) zajęła gmina Dąbrowa Zielona. Gmina Kruszyna spośród wszystkich gmin obszaru LGD zajęła najwyższą pozycję (45) w kategorii analizującej wydatki budżetów gmin, a gmina Mykanów w kategorii uwzględniającej podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON (28). Szczegóły obrazuje poniższa tabela.

Gmina	Lokaty gmin w województwie w poszczególnych kategoriach w roku 2019 (Źródło: Statystyczne Vademecum Samorządowca)			
	Dochody własne budżetu gminy na 1 mieszkańca	Środki w dochodach budżetu gminy na finansowanie projektów UE na 1 mieszkańca	Wydatki budżetu gminy na 1 mieszkańca	Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 10 tys. ludności
Dąbrowa Zielona	142	18	123	154
Kłomnice	120	82	142	156
Kruszyna	136	22	45	166
Mykanów	121	139	126	28
Rędziny	79	85	48	85
Miedźno	131	23	57	104

Tabela 4. Gminy wchodzące w skład LGD na tle innych gmin województwa śląskiego.

W Lokalnej Strategii Rozwoju za jedną z mocnych stron obszaru LGD uznano występujące na nim dobre warunki do rozwoju przedsiębiorczości. Zwrócono jednak uwagę również na pewne zagrożenia w tym zakresie. Do największych problemów zaliczono niekorzystną sytuację na rynku pracy. Przejawem tego był brak miejsc pracy, wysokie

bezrobocie, niski poziom wynagrodzeń oraz niskie kwalifikacje zawodowe niektórych grup mieszkańców. Jednocześnie wskazano również na pozytywny trend związany ze zwiększaniem zatrudnienia. Trend ten w latach 2015-2020 występował w gminach Kruszyna, Mykanów i Miedźno, natomiast w gminach Dąbrowa Zielona, Kłomnice i Rędziny odnotowano spadki liczby osób pracujących. Wyraźnie zmniejszył się rynek pracy w Dąbrowie Zielonej, a zjawisko to dotknęło przede wszystkim mężczyzn. Kolejną negatywną tendencję dało się zaobserwować w gminach Kłomnice, Mykanów i Rędziny, gdzie zanotowano spadki liczby pracujących kobiet. Są to niepokojące zjawiska.

Gmina	Pracujący w gminach wchodzących w skład LGD (Źródło: Bank Danych Lokalnych)					
	Ogółem		Mężczyźni		Kobiety	
	2015	2020	2015	2020	2015	2020
Dąbrowa Zielona	213	175	87	42	126	133
Kłomnice	1 155	1 138	510	538	645	600
Kruszyna	285	337	139	163	146	174
Mykanów	1 407	1 530	654	789	753	741
Rędziny	1 880	1 696	1 135	1 023	745	673
Miedźno	386	425	98	120	288	305

Tabela 5. Pracujący w gminach wchodzących w skład LGD.

W latach 2015 – 2020 we wszystkich gminach poprawiała się proporcja liczby osób bezrobotnych zarejestrowanych do ogólnej liczby ludności. Jednocześnie trzeba jednak zauważyć, że wskaźniki bezrobocia w niektórych gminach w dalszym ciągu pozostają stosunkowo wysokie. Niekorzystna sytuacja występuje przede wszystkim w gminie Dąbrowa Zielona, gdzie w 2020 roku udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności wyniósł 10,6%. Jest to wartość niższa niż w 2015 roku, ale należy interpretować ją w kontekście zmniejszającego się rynku pracy w tej gminie. Spadające bezrobocie nie oznacza tu rosnącej aktywności zawodowej, ponieważ jest ono powiązane ze spadającą liczbą osób w wieku produkcyjnym. Stosunkowo wysoki wskaźnik bezrobocia występuje także w gminie Miedźno (5,8 %). W omawianym okresie największy spadek bezrobocia miał miejsce w gminie

Kłomnice, gdzie wartość wskaźnika spadła o 3,4 punkty procentowe. Z pozytywnych aspektów warto podkreślić duże spadki udziału bezrobotnych kobiet we wszystkich gminach obszaru LGD. Należy podkreślić to, że sytuacja na lokalnym rynku pracy jest różna w poszczególnych gminach obszaru LGD. W niektórych z nich nadal brakuje miejsc pracy, podczas gdy w innych przedsiębiorcy zaczynają odczuwać już brak osób zainteresowanych podjęciem zatrudnienia. Być może odpowiedzią na ten problemem mogłoby być zwiększanie mobilności pracowników na obszarze objętym LSR.

Gmina	Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w gminach wchodzących w skład LGD (Źródło: Bank Danych Lokalnych)					
	Ogółem		Mężczyźni		Kobiety	
	2015	2020	2015	2020	2015	2020
Dąbrowa Zielona	13,6	10,6	13,2	10,2	14,1	11,1
Kłomnice	6,6	3,2	5,8	2,8	7,5	3,7
Kruszyna	6,7	3,6	6,2	3,6	7,1	3,6
Mykanów	5,4	3,0	4,9	2,9	6,0	3,1
Rędziny	6,4	3,8	6,6	4,0	6,1	3,5
Miedźno	7,9	5,8	7,8	5,2	8,1	6,6

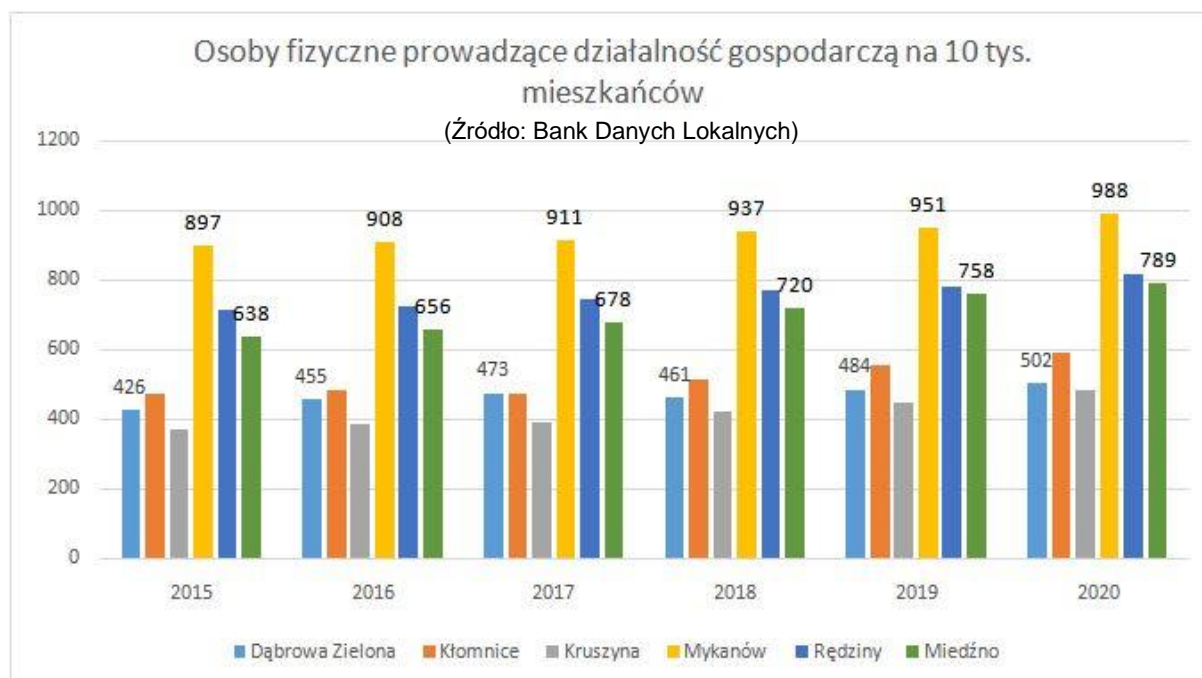
Tabela 6. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w gminach wchodzących w skład LGD.

Liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON w przeliczeniu na 10 tys. ludności systematycznie wzrastała. Należy jednak zauważyć, że w porównaniu z najlepszymi pod tym względem gminami województwa śląskiego wartość tego wskaźnika jest niższa. W przypadku najślabszych gmin różnica ta jest znaczna. Zwracają też uwagę różnice pomiędzy gminami wchodzącymi w skład LGD. Podczas gdy w gminie Kruszyna w 2020 roku wartość wskaźnika liczby podmiotów w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym wynosiła 948,5, w gminie Mykanów osiągnięto wynik 1 846,8. Szczegóły zaprezentowano w poniższej tabeli. Ta ostatnia gmina jest niewątpliwie lokalnym liderem w kwestii rozwoju sektora gospodarczego. Warto też zwrócić uwagę, że chociaż najwięcej firm funkcjonuje w gminie Mykanów, to najszybszy wzrost ich liczby notuje się w gminie Kruszyna.

Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym (Źródło: Bank Danych Lokalnych)						
Nazwa gminy/rok	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Dąbrowa Zielona	950,0	1 048,0	1 068,7	1 036,8	1 120,2	1 114,5
Kłomnice	912,5	936,6	920,0	984,1	1 056,2	1 129,0
Kruszyna	725,4	765,1	787,2	846,7	888,7	948,5
Mykanów	1 603,4	1 634,7	1 649,2	1 722,3	1 779,4	1 846,8
Rędziny	1 316,2	1 346,5	1 403,8	1 453,9	1 480,2	1 558,1
Miedźno	1 132,5	1 171,6	1 211,1	1 291,8	1 363,2	1 424,9

Tabela 7. Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym.

W latach 2015-2020 na obszarze LGD odnotowano wzrost liczby osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, ale wzrosty te nie wszędzie były dynamiczne. Największy dotyczył gminy Miedźno (o 151). W 2020 roku najwięcej podmiotów prowadzących działalność gospodarczą na 10 tys. mieszkańców odnotować można było w gminie Mykanów (988), a najmniej w gminie Kruszyna (481). Szczegóły obrazuje poniższy wykres.

Wykres 1. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 10 tys. mieszkańców.

Funkcjonujące na obszarze LGD „Razem na wyżyny organizacje pozarządowe związane są przede wszystkim ze sportem, rekreacją i kulturą. W tym aspekcie wymienić można uczniowskie kluby sportowe działające przy szkołach, kluby sportowe i organizacje powstałe przy Gminnych Ośrodkach Kultury (orkiestry dęte, zespoły ludowe i obrzędowe itp.). Posiadają one doświadczenie w organizacji przedsięwzięć lokalnych, ale także ich działalność ma szersze znaczenie. Istotną funkcję odgrywają też ochotnicze straże pożarne, ale również i inne organizacje prospołeczne kultywujące tradycje lokalne i historie.

W LSR zwrócono uwagę na niski poziom aktywności i zaangażowania mieszkańców w sprawy regionu oraz mały kapitał społeczny młodych ludzi. W konsekwencji w LSR stwierdzono, iż szansą rozwoju dla obszaru LGD jest między innymi zwiększenie kompetencji i świadomości społeczności w zakresie pozyskiwania środków finansowych na działania społeczne.

Prace nad LSR pozwoliły na ustalenie jednej grupy defaworyzowanej, czyli takiej, której członkowie doświadczają negatywnych zjawisk społecznych i/lub gospodarczych w większym stopniu niż pozostałe grupy mieszkańców. W LGD „Razem na wyżyny” grupę tę stanowią **kobiety**. Wybór ten wynikał z trudności, jakich doświadczają one na rynku pracy na obszarach wiejskich. W LSR zdiagnozowano także trudności wynikające z konieczności godzenia ról rodzicielskich i zawodowych, a także mniejszą skłonnością pracodawców do zatrudniania kobiet.

Za najważniejsze zagrożenie dla rozwoju obszaru uznana została depopulacja regionu. W gminach obszaru LGD zauważalny jest bowiem proces starzenia się społeczności lokalnej. Zagrożeniem określono też emigrację zarobkową młodych i wykształconych ludzi za granicę. Tendencja ta niestety utrzymywała się w analizowanym okresie. Liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym w latach 2015-2020 wzrosła tylko w gminie Miedźno (i to zaledwie o 10 osób), zaś w pozostałych gminach obszaru LGD odnotowano mniejsze i większe spadki (najwyższy w gminie Kłomnice - o 108). W każdej z gmin spadła też liczba ludności w wieku produkcyjnym i zgodnie z tendencją ogólnopolską wzrosła liczba osób w wieku poprodukcyjnym. Szczegóły prezentuje poniższa tabela.

Gmina	Ludność gmin w wieku (Źródło: Bank Danych Lokalnych):
-------	---

	Przedprodukcyjnym		Produkcyjnym		Poprodukcyjnym	
	2015	2020	2015	2020	2015	2020
Dąbrowa Zielona	583	563	2 400	2 297	936	988
Kłomnice	2 208	2 100	8 647	8 264	2 821	3 058
Kruszyna	878	813	3 157	3 047	855	942
Mykanów	2 815	2 773	9 586	9 384	2 546	3 007
Rędziny	1 686	1 667	6 435	6 046	1 933	2 137
Miedźno	1 358	1 368	4 830	4 639	1 418	1 511

Tabela 8. Ludność w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym.

Pozytywnym zjawiskiem w kontekście zagrożenia związanego ze starzeniem się społeczeństwa jest obserwowana migracja ludności z miast na tereny wiejskie. Potwierdzeniem tego jest dodatnie saldo migracji w większości gmin obszaru LGD w latach 2016-2020, w tym bardzo dobre wyniki jakie są udziałem gminy Mykanów. Należy podkreślić, że tendencja napływu ludności jest na terenie obszaru LGD korzystna, zwłaszcza gdy dokona się porównania do wartości krajowych czy wojewódzkich.

Saldo migracji ogółem w gminach wchodzących w skład LGD (Źródło: Bank Danych Lokalnych)					
Nazwa gminy/rok	2016	2017	2018	2019	2020
Dąbrowa Zielona	34	12	4	29	12
Kłomnice	4	35	15	0	16
Kruszyna	-5	-8	-2	-32	10
Mykanów	104	49	42	63	100
Rędziny	8	-2	39	-3	-5
Miedźno	5	-21	28	-11	3

Tabela 9. Saldo migracji ogółem w gminach wchodzących w skład LGD.

Świadczeniem usług opiekuńczych i specjalistycznych dla osób starszych i chorych oraz pomocą finansową, rzeczową i organizacją dla osób w trudnej sytuacji życiowej zajmuje się w gminach wyspecjalizowana jednostka - Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej. Sama liczba beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej z roku na rok spada w każdej z gmin

obszaru LGD. Należy jednak zwrócić uwagę na bardzo złą sytuację w gminach Dąbrowa Zielona i Rędziny, gdzie wskaźniki są wyższe od średniej dla województwa śląskiego.

Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. Ludności (Źródło: Bank Danych Lokalnych)						
Nazwa gminy/rok	2015	2016	2017	2018	2019	2020
WOJEWÓDZTWO ŚLĄSKIE	485	442	380	338	304	276
Dąbrowa Zielona	991	899	659	691	636	541
Kłomnice	508	540	481	377	313	255
Kruszyna	703	709	507	358	310	212
Mykanów	530	476	445	377	321	221
Rędziny	349	301	311	336	351	322
Miedźno	685	614	502	311	211	168

Tabela 10. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności.

W trakcie prac nad LSR mieszkańcy gmin obszaru LGD zwrócili uwagę na korzyści z lokalizacji obszaru. Jedną z wynikających z tego szans rozwojowych jest wykorzystania potencjału, który wynika z bliskości Warty i jej dopływów. Podkreślali także wartość środowiska naturalnego w partnerskich gminach oraz popyt na produkty przetwórstwa rolno-spożywczego. W ich opinii, wszystkie te czynniki dawały dużą szansę dla rozwoju turystyki. Podkreślano w tym aspekcie perspektywy jakie daje ekoturystyka. Do walorów sprzyjających rozwojowi turystyki zaliczyć trzeba między innymi zbiornik Ostrowy, pałac Lubomirskich, miejscowość Mokra z Muzeum Kultury Przeworskiej i Izba Pamięci Bitwy pod Mokrą. Atrakcją są też inne obiekty kultury materialnej, w tym pałacyki i kapliczki. W aspekcie turystyki nie sposób jednak nie wspomnieć o pewnych problemach. Słabą stroną jest niewątpliwie niewystarczająca rozpoznawalność turystyczna obszaru oraz brak spójnego produktu turystycznego czy niedostateczna promocja miejscowych zasobów dziedzictwa kulturowego i naturalnego. Dużym problemem pozostaje infrastruktura turystyczna i okołoturystyczna. Potwierdzeniem tego jest słabo rozwinięty sektor związany z zakwaterowaniem. Dane Głównego Urzędu Statystycznego pokazują, że spośród gmin

obszaru LGD tylko w gminach Kłomnice i Kruszyna można odnaleźć po jednym turystycznym obiekcie noclegowym.

Turystyczne obiekty noclegowe w gminach – stan w dniu 31 lipca poszczególnych lat (Źródło: Bank Danych Lokalnych)			
Nazwa gminy/rok	2016	2018	2020
Dąbrowa Zielona	-	-	-
Kłomnice	1	1	1
Kruszyna	1	1	1
Mykanów	-	-	-
Rędziny	-	-	-
Miedzno	-	-	-

Tabela 11. Turystyczne obiekty noclegowe w gminach wchodzących w skład LGD.

5.2. Rzeczowy i finansowy postęp w realizacji LSR

Analiza postępu rzeczowo-finansowego pozwala ocenić efekty wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju. Ewaluacja jest możliwa dzięki danym dotyczącym osiągniętych wartości wskaźników produktu, które zostały przypisane do poszczególnych przedsięwzięć na etapie tworzenia LSR. Umiejętny dobór wskaźników zwiększa możliwość dobrej orientacji w realizowaniu celów szczegółowych.

Na początek warto podkreślić, że Lokalna Strategia Rozwoju „Razem na wyżyny” miała kilkanaście wersji, jednakże jej główne założenia takie jak cele szczegółowe oraz zakresy tematyczne przedsięwzięć nie uległy zmianie, a zaplanowane w 2015 roku wskaźniki zostały wykonane. Kolejne aktualizacje w przeważającej części były odzwierciedleniem pozytywnych efektów wdrażania i wysokiej absorpcji środków przez podmioty z obszaru. W 2019 i 2020 roku LGD uzyskało tzw. „bonus” czyli dodatkowe środki na realizację LSR. Pozostałe zmiany LSR dotyczyły najczęściej przesunięć środków finansowych pomiędzy przedsięwzięciami oraz aktualizacją planu działania i harmonogramu ogłaszania konkursów. Dzięki środkom z bonusów, środkom z przeliczenia kursu euro oraz dodatkowej alokacji uzyskanej w październiku 2021 r. budżet LSR zwiększył się o prawie 40 % w stosunku do wartości bazowej z 2016 r.

	Budżet LSR w 2016 roku	Budżet LSR w 2022 roku
Wdrażanie LSR	6 650 000	10 218 000
Funkcjonowanie LGD i aktywizacja	1 567 500	1 820 460
Projekty współpracy LGD	133 000	1 021 800
RAZEM	8 350 500	13 060 260

Istotne dla realizacji LSR zmiany wprowadzono także w dokumentach powiązanych ze strategią. Niezbędne było także doprecyzowanie zapisów dotyczących oceny i wyboru operacji, co miało związek z protestami zgłaszanymi przez wnioskodawców i sugestiami ze

strony Śląskiego Urzędu Marszałkowskiego. W konsekwencji kryteria wyboru operacji stały się typowo „zero-jedynkowe”. Istotnym aspektem w ostatnim czasie była również zmiana zapisów w procedurach wynikająca z konieczności przeprowadzania zdalnego posiedzenia Rady, a tym samym dostosowanie procedur do oceny wniosków przy wykorzystaniu środków komunikacji elektronicznej.

W ramach puli przeznaczonej na realizację projektów zaplanowano 12 obszarów tematycznych w obrębie 3 celów szczegółowych.

Pierwszy cel dotyczący wzmocnienia kapitału społecznego i spójności wewnętrznej obszaru obejmuje:

- 4 projekty grantowe w zakresie aktywizacji oraz integracji lokalnych społeczności kultywowania lokalnych tradycji i historii,
- 2 operacje własne LGD – sieciowanie organizacji pozarządowych oraz stworzenie koncepcji i projektu szlaków rowerowych.

W drugim celu, który dotyczy pobudzania i wspierania przedsiębiorczości mieszkańców, założono:

- 3 rodzaje operacji konkursowych z zakresu: podejmowania działalności gospodarczej, podejmowania działalności gospodarczej przez kobiety, rozwoju działalności gospodarczej
- 1 projekt grantowy w temacie wzmocnienia potencjału organizacji pozarządowych
- 1 operację własną w zakresie przedsiębiorczości młodzieży.

W ramach trzeciego celu szczegółowego dotyczącego wzmocnienia pozytywnego wizerunku obszaru LGD założono:

- 1 projekt grantowy z zakresu tworzenia miejsc aktywności ruchowej
- Operacje konkursowe z zakresu tworzenia niekomercyjnej i ogólnodostępnej infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej wykorzystującej zasoby obszaru LGD
- 3 projekty współpracy.

Poniższa tabela pokazuje szczegółowo historię naborów, jakie prowadzono w LGD „Razem na wyżyny”.

Data naboru	Zakres wsparcia	Liczba złożonych wniosków	Liczba wybranych wniosków	Protesty złożone	Protesty / odwołania uwzględnione
3.10.2016r. do 20.10.2016r.	Podejmowanie działalności gospodarczej	9	4	0	0
3.10.2016r. do 20.10.2016r.	Podejmowanie działalności gospodarczej	7	3	0	0
3.10.2016r. do 20.10.2016r.	Rozwijanie działalności gospodarczej	10	6	0	0
3.10.2016r. do 20.10.2016r.	Infrastruktura	8	8	0	0
13.06.2017r. do 30.06.2017r.	Wzmocnienie kapitału społecznego	23	15	0	0
26.09.2017r. do 13.10.2017r.	Podejmowanie działalności gospodarczej	12	9	1	1
26.09.2017r. do 13.10.2017r.	Rozwijanie działalności gospodarczej	14	7	5	5
22.12.2017r. do 19.01.2018r.	Infrastruktura	3	3	0	0
14.03.2018r. do 28.03.2018r.	Infrastruktura	14	10	0	0
31.12.2018r. do 15.01.2019r.	Podejmowanie działalności gospodarczej	18	8	0	0
31.12.2018r. do 15.01.2019r.	Zachowanie dziedzictwa lokalnego	15	14	0	0
06.09.2019r. do 20.09.2019r.	Rozwijanie działalności gospodarczej	5	2	1	1
12.10.2019r. do 12.11.2019r.	Wzmocnienie kapitału społecznego	1	1	0	0
31.01.2020r. do 21.02.2020r.	Podejmowanie działalności gospodarczej	12	10	1	0
31.01.2020r. do 21.02.2020r.	Podejmowanie działalności gospodarczej	2	2	0	0
14.02.2020r. do 28.02.2020r.	Wzmocnienie kapitału społecznego	8	7	0	0
22.06.2020r. do 23.07.2020r.	Wzmocnienie kapitału społecznego	1	1	0	0
9.10.2020r. do 23.10.2020r.	Infrastruktura	7	7	0	0
9.10.2020r. do 23.10.2020r.	Podejmowanie działalności gospodarczej	6	1	1	1
9.10.2020r. do 23.10.2020r.	Podejmowanie działalności gospodarczej	9	3	1	1
20.10.2020r. do 5.11.2020r.	Rozwijanie działalności gospodarczej	6	3	0	0
18.12.2020r. do 29.01.2021r.	Promowanie obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych.	1	1	0	0

Tabela 12. Nabory w LGD „Razem na wyżyny”.

Samo zainteresowanie naborami było nieustannie duże (przykładowo w naborach w 2016 roku złożono łącznie 34 wnioski, z czego 26 na rozwijanie przedsiębiorczości na obszarach wiejskich i 8 na infrastrukturę). Jedyny wyjątek dotyczył naboru przeprowadzonego na początku pandemii COVID-19, w czasie które złożono nieco mniej wniosków niż zazwyczaj. Dodatkowym efektem pandemii była niższa niż w innych naborach jakość wniosków. Wnioskodawcy kontaktowali się wówczas z pracownikami biura przy wykorzystaniu maili i telefonicznie, co utrudniało wyjaśnianie i komentowanie przesyłanych dokumentów, a także wydłużało czas pracy nad wnioskiem. W 2022 roku, w ramach naboru z Podejmowania działalności gospodarczej, liczba wniosków okazała się „rekordowa” - 26 wniosków na 12 możliwych do dofinansowania projektów, co jednoznacznie wskazuje, że obserwowane trudności były efektem obostrzeń obowiązujących w czasie trwania stanu epidemii.

Kolejną kwestią, której należy poświęcić uwagę jest to, w jaki sposób LGD „Razem na wyżyny” radziło sobie z realizacją zamierzonych wartości docelowych wskaźników. Pomogą w tym dane dotyczące postępu rzeczowego przedstawione narastająco w kolejnych latach (poniższa tabela uwzględnia operacje rozliczone, które otrzymały płatność końcową).

Cel ogólny	Cel Szczegółowy	Przedsięwzięcie	Wskaźnik produktu	Jednostka miary	Stan docelowy	Poziom wykonania na koniec roku 2016	Poziom wykonania na koniec roku 2017	Poziom wykonania na koniec roku 2018	Poziom wykonania na koniec roku 2019	Poziom wykonania na koniec roku 2020	Poziom wykonania na koniec roku 2021
Zaangażowani i przedsiębiorczy mieszkańcy obszaru LGD	1.1. Wzmocnienie kapitału społecznego i spójności wewnętrznej obszaru	1.1.1 Kultywowanie lokalnych tradycji i historii	Liczba wydarzeń	szt.	12	0	0	0	0	0	15 (125%)
		1.1.2 Aktywizacja i integracja lokalnych społeczności	Liczba wydarzeń integrujących i/lub aktywizujących	szt.	28	0	0	0	13	13	13 (46%)
		1.1.4 Sieciowanie organizacji pozarządowych	Liczba zaangażowanych partnerów	szt.	20	0	0	0	0	0	0 (0%)
			Liczba wydarzeń	szt.	1	0	0	0	0	0	0 (0%)
		1.1.5 Opracowanie koncepcji i projektu szlaków rowerowych na obszarze LGD	Liczba opracowanych koncepcji wraz z projektem	szt.	1	0	0	0	0	0	0 (0%)
	1.2. Pobudzenie i wsparcie przedsiębiorczości mieszkańców	1.2.1 Podejmowanie działalności gospodarczej	Liczba zrealizowanych operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	szt.	40	0	1	2	10	16	21 (53%)
		1.2.2 Podejmowanie działalności gospodarczej przez kobiety	Liczba zrealizowanych operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	szt.	5	0	0	2	2	2	2 (40%)
		1.2.3 Przedsiębiorczość młodzieży	Liczba wydarzeń	szt.	10	0	0	0	0	0	0 (0%)
		1.2.4 Rozwój działalności gospodarczej	Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	szt.	14	0	0	1	3	4	9 (64%)

		1.2.5 Wzmocnienie potencjału organizacji pozarządowych	Liczba wydarzeń	szt.	6	0	0	0	0	7	7 (117%)
		1.2.6 Integracja branż mających kluczowe znaczenie dla rozwoju obszaru: zakwaterowanie i usługi gastronomiczne, kultura, rekreacja i rozrywka, usługi oraz handel hurtowy i detaliczny	Liczba wydarzeń	szt.	1	0	0	0	0	0	0
	1.3. Wzmocnienie pozytywnego wizerunku obszaru LGD	1.3.1 Niekommercyjna i ogólnodostępna infrastruktura rekreacyjna i turystyczna wykorzystująca zasoby obszaru LGD	Liczba nowych obiektów infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej i Liczba przebudowanych obiektów infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej	szt.	27	0	1	4	8	15	16 (59%)
		1.3.2. Miejsca aktywności ruchowej	Liczba nowych obiektów infrastruktury rekreacyjnej i Liczba przebudowanych obiektów infrastruktury rekreacyjnej	szt.	10	0	0	0	0	13	13 (130%)
		1.3.3 Promocja obszaru	Liczba zrealizowanych projektów współpracy w tym projektów współpracy międzynarodowej	szt.	3	0	0	1	1	1	2 (67%)

Tabela 2. Rzeczowy postęp w realizacji LSR w LGD „Razem na wyżyny”.

Pierwszy cel szczegółowy dotyczył wzmocnienia kapitału społecznego i spójności wewnętrznej obszaru. Odpowiadał on na problemy dotyczące takich kwestii jak: niski poziom zaangażowania lokalnej społeczności w sprawy regionu, niedostateczna aktywność w organizacjach pozarządowych oraz słaba współpraca różnych środowisk i grup społecznych. Zwrócono więc uwagę na konieczność realizacji działań z zakresu wsparcia inicjatyw oddolnych mieszkańców, tworzenia partnerstw na rzecz rozwoju lokalnego, organizacji wydarzeń aktywizujących mieszkańców oraz podnoszenia wiedzy i kompetencji lokalnej społeczności. W ramach tego celu realizowano przede wszystkim projekty grantowe. Zainteresowanie tymi działaniami było spore. Spowodowało to, że osiągnięte wartości wskaźników w niektórych przypadkach przekroczyły zakładany stan docelowy. Zorganizowano działania aktywizacyjne i integracyjne jak warsztaty, szkolenia, rajdy rowerowe, wydarzenia sportowe i kulturalne. W kontekście zwiększonej aktywności społecznej, istotnym aspektem było także nawiązanie bliższej współpracy między gminami, których mieszkańcy mieli możliwość integrowania się i wymiany doświadczeń. Warto zauważyć, że w ramach pierwszego celu szczegółowego zaplanowana jest jeszcze realizacja drugiej edycji projektów grantowych skierowanych na aktywizację lokalnych społeczności oraz stworzenie koncepcji Smart Village.

Drugi cel szczegółowy dotyczył pobudzania i wspierania przedsiębiorczości mieszkańców. Operacje odpowiadały na problemy dotyczące niskiej przedsiębiorczości mieszkańców oraz ogólnie słabej sytuacji na rynku pracy. Podstawą była aktywizacja lokalnej społeczności w kierunku rozpoczynania działalności gospodarczej oraz rozwój istniejących podmiotów. W tym przypadku również można mówić o dużym sukcesie. Zrealizowano przedsięwzięcia dotyczące podejmowania działalności gospodarczej, rozwoju istniejących firm, przedsiębiorczości młodzieży i wzmocnienia potencjału organizacji pozarządowych. Wniosków złożonych w trwającym wówczas naborze było znacznie więcej niż przypisany do niego budżet. Dzięki działaniom LGD powstało zatem wiele miejsc pracy (na 1.12.2021 było 44,725 ogółem utworzonych etatów). Istotne, że zdecydowana większość spośród wspartych firm funkcjonuje do dziś. Do udanych przedsięwzięć zaliczyć trzeba na pewno prężnie rozwijający się sklep z lampami, szkołę językową i zakład fryzjerski. Oprócz tego środki otrzymały między innymi firma produkująca wyroby kamieniarskie, punkt świadczący kompleksowe usługi kosmetyczne, studio fotograficzne, firma wykonująca montaż i serwis

instalacji OZE, warsztat ślusarsko-spawalniczy, przedsiębiorstwo usługowe w branży reklamowej, firma świadcząca usługi dekoratorskie oraz prowadząca sprzedaż i instalację systemów audiowizualnych i inteligentnego budynku oraz projektowanie i aranżację wnętrz. Spośród dofinansowanych projektów na rozwój wymienić można takie przykładowe działania, jak dokończenie budowy i wyposażenie pensjonatu, zakup samochodu dostawczego, poszerzenie oferty o usługi rekreacyjne w ramach turystyki zdrowotnej. W ramach działań z tego celu wspierano na rozmaite sposoby organizacje pozarządowe (szkolenia, warsztaty, zakupy instrumentów, środki na organizowanie wydarzeń, rozmaite kursy).

W momencie prowadzenia ewaluacji nie w pełni zrealizowane były działania dotyczące podejmowania działalności gospodarczej. W przypadku rozwoju działalności gospodarczej zaplanowano z kolei ogłoszenie jeszcze jednego naboru, który pozwoli na wykorzystanie środków zwróconych do budżetu LSR. Na realizację czekała jeszcze operacja własna dotycząca integracji branż mających kluczowe znaczenie dla rozwoju obszaru. Warto dodać, że w przypadku podejmowania i rozwoju działalności gospodarczej obserwuje się większe zainteresowanie pozyskiwaniem środków ze strony beneficjentów wywodzących się z dużych gmin. W mniejszych ośrodkach, mimo prowadzonych działań promocyjnych, liczba składanych wniosków jest stosunkowo niska. LGD ciągle poszukuje jednak metod pozwalających na dotarcie do mieszkańców.

Trzeci cel szczegółowy dotyczył wzmocnienia pozytywnego wizerunku obszaru LGD. Stanowił odpowiedź na problem dotyczący depopulacji mieszkańców obszaru i zbyt małej atrakcyjności czy niezadowalającej oferty spędzania wolnego czasu. Realizowano więc tutaj przedsięwzięcia z zakresu niekomercyjnej i ogólnodostępnej infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej. Udało się w ten sposób wybudować/rozbudować aż 29 obiektów (m.in. centra rekreacyjno-sportowe, place zabaw i siłownie czy wielofunkcyjne boiska). Realizowano także dwa projekty współpracy „ZONAR” i „ODDO”, które miały na celu promocję zasobów i walorów LGD. Do wykonania pozostały brakujące działania infrastrukturalne i jeden projekt współpracy.

Pewną przeszkodą w pracach nad realizowaniem wskaźników LSR był też bardzo długi okres czasu oczekiwania na ocenę wniosków przez Urząd Marszałkowski, a także stanowczo

zbyt dużo biurokracji związanej ogólnie z realizacją zadań w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich. Wnioskodawcy zwracają uwagę, że dokumenty aplikacyjne są bardzo szczegółowe i rozbudowane, czas oczekiwania na podpisanie umowy i założenie firmy od momentu złożenia wniosku do podpisania umowy jest zbyt długi, wymagana jest duża liczba dokumentów potrzebnych do rozliczenia operacji.

Warto zwrócić uwagę jak prezentował się postęp finansowy. Poniższa tabela pokazuje, jak przedstawiają się kwestie dotyczące rozdysponowywania i wypłaty środków z budżetu LSR.

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	SUMA
Wybrane operacje	3 554 790	2 691 214	489 086	1 063 080	2 144 758	50 000	9 992 928
Podpisane umowy	0	2 724 504	2 455 126	499 226	1 500 355	765 723	7 944 934
Rozliczone operacje	0	891 024	991 064	1 200 716	422 714	1 630 412	6 193 914

Tabela 34. Finansowy postęp w realizacji LSR (Poddziałanie 19.2).

Realizacja finansowa przebiegła zgodnie z planem i można ją uznać za zadowalającą. Postęp rzeczowo-finansowego aktualnie realizowany jest na poziomie 77%. Umowy są podpisane na większość wskaźników, a sama realizacja jest na bardzo zaawansowanym poziomie.

Podsumowując tę część raportu, można bez większych wątpliwości stwierdzić, że projekty realizowane w ramach wdrażania LSR przyczyniają się w dużym stopniu do osiągnięcia celów strategii i odpowiadają na realne potrzeby społeczności z obszaru LGD.

5.3. Projekty współpracy

W momencie prowadzenia badań ewaluacyjnych w pierwszej połowie 2022 roku, LGD „Razem na wyżyny” zrealizowała już dwa projekty współpracy. Pierwszy z nich to „Wielkie granie i odkrywanie - Zasoby Obszaru Naszym Atrybutem Rozwoju” (ZONAR). Projekt rozpoczął się w lipcu 2017 roku i trwał do maja 2018 roku. Partnerami „Razem na wyżyny” były stowarzyszenia „Partnerstwo Północnej Jury” oraz LGD „Bractwo Kuźnic”. Jego celem było wypromowanie zasobów obszaru i integracja lokalnych społeczności. Najważniejszym efektem projektu stała się opracowana wspólnie z mieszkańcami autorska gra ZONAR, którą aktualnie można wypożyczyć w partnerskich gminnych bibliotekach publicznych. Na potrzeby gry zostało opracowanych 600 pytań tematycznych w kategoriach: wiedza obywatelska, turystyka i sport, przyroda, historia, ludzie, kultura i sztuka. W każdej kategorii uczestnicy warsztatów wraz z partnerami projektu współpracy przygotowali 100 pytań. Podsumowaniem projektu był turniej, w czasie którego przetestowano gry oraz stworzono okazję do integrowania się członków lokalnej społeczności. Całkowity budżet projektu wyniósł 77 281,98 zł, a udział „Razem na wyżyny” 27 262,00 zł.

Drugi projekt współpracy „Od dziedzictwa do bogactwa” (ODDO) miał międzynarodowy charakter. Realizowany był od marca 2019 roku do czerwca 2020 roku w partnerstwie z Lokalną Grupą Działania „Bractwo Kuźnic”, Stowarzyszeniem „Partnerstwo Północnej Jury”, Stowarzyszeniem Kraina św. Anny, Stowarzyszeniem Lokalną Grupą Działania „Kraina Dinozaurów”, a także czeskimi partnerami MAS Rýmařovsko i Místní akční skupina Opavsko z.s. Głównym celem tej operacji była promocja zasobów współpracujących regionów i wspieranie rozwoju lokalnego. W ramach projektu zrealizowano szereg działań obejmujących m.in. opracowanie graficzne logo projektu, wykonanie worków turystycznych i toreb reklamowych, opracowanie i wydanie trójjęzycznej publikacji albumowej, opracowanie i wydanie gry memory; opracowanie i wydanie map promujących projekt współpracy, opracowanie i wydanie kalendarza promującego projekt współpracy, trzydniowe warsztaty w Polsce z zakresu dziedzictwa lokalnego. Bolączką tego projektu jest fakt, iż z powodu pandemii nie udało się zrealizować wszystkich zaplanowanych wcześniej działań (m.in. wyjazdu polskiej grupy do Czech). Budżet projektu wyniósł 450 225,47 zł, a udział finansowy „Razem na wyżyny” 105 735,18 zł.

Do czasu zakończenia procesu wdrażania ocenianej LSR planowana jest realizacja jeszcze jednego projektu współpracy „Turystyka Rowerowa Atrakcyjnym Sposobem Aktywności”. Jego założenia należy ocenić jako niezwykle ambitne. W ramach projektu powstanie 30 obiektów infrastruktury rowerowej, ok. 420 km oznakowanych szlaków rowerowych na obszarze partnerskich gmin, zorganizowane zostanie 10 rajdów rowerowych i będzie prowadzona rozbudowana kampania promocyjna. Realizowany on będzie we współpracy z innymi z innymi śląskimi LGD: Lokalną Grupą Działania „Leśna Kraina Górnego Śląska”, Lokalną Grupą Działania „Brynica to nie granica”, Lokalną Grupą Działania „Bractwo Kuźnic” i Lokalną Grupą Działania „Zielony Wierchołek Śląska”.

5.4. Działania poza RLKS

LGD „Razem na wyżyny” stara się o pozyskiwanie środków poza RLKS. W 2021 roku zorganizowano kongres liderów kształtujących rozwój obszarów wiejskich LGD zatytułowany „Leader – sukcesy dzisiaj i możliwości jutra”. Budżet całego projektu wyniósł 27 300 zł, a operacja realizowana była w ramach Planu Operacyjnego Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich. Celem działań była przede wszystkim wymiana wiedzy i doświadczeń pomiędzy lokalnymi liderami uczestniczącymi w rozwoju obszarów wiejskich oraz rozpowszechnianie rezultatów działań organizacji pozarządowych na rzecz tego rozwoju. Cel osiągnięto poprzez organizację wspomnianego kongresu, w którego ramach odbyły się wykłady specjalistów z dziedziny rozwoju obszarów wiejskich, prezentacje zrealizowanych przez LGD projektów i panele dyskusyjne. Istotnymi częściami projektu była także wymiana doświadczeń, prezentacja dobrych praktyk, a także dyskusja dotycząca kierunku rozwoju wsi w kolejnych latach. Dużo uwagi poświęcone zostało idei smart village, celom klimatycznym w nowej perspektywie programowania oraz formule wielofunduszowości wdrażanej przez LGD.

LGD „Razem na wyżyny” chciałoby realizować więcej tego rodzaju działań, ale największą przeszkodą jest w tym przypadku duży natłok obowiązków oraz nadmierna biurokracja związana z działaniami w ramach PROW. W przyszłości warto szukać kolejnych okazji do realizacji dodatkowych projektów finansowanych ze środków innych niż te bezpośrednio przeznaczone na wdrażanie strategii RLKS.

5.5. Działalność biura LGD

Biuro LGD „Razem na wyżyny” ma siedzibę w Mykanowie. Obecnie zatrudnione są tam trzy osoby: dyrektor Biura, pracownik do spraw projektów i pracownik do spraw administracyjnych, promocji i współpracy. Na przestrzeni lat udało się wypracować szereg rozwiązań w zakresie współpracy między pracownikami, których celem jest dążenie do jak najbardziej efektywnej realizacji zadań. Wprowadzono także inne rozwiązania, których celem jest profesjonalizacja pracy biura LGD i maksymalizowanie skuteczności działań związanych z realizacją LSR. Dobrym przykładem takiego rozwiązania jest inne niż stosowane zazwyczaj w LGD podejście do przyznawania dodatkowych punktów wnioskowi, których autorzy korzystali ze świadczonego przez pracowników LGD doradztwa.

Konieczność działania zgodnie z wymogami formalnymi związanymi z realizacją zadań w ramach PROW pochłaniają dużą część zasobów pracy biura LGD. Biurokratyzacja działalności dokonuje się kosztem działań animacyjnych i aktywizacyjnych, na realizację których pozostaje niewiele czasu. Nie sprzyja to z pewnością pełnemu urzeczywistnieniu idei oddolności, która jest jedną z naczelnych zasad podejścia LEADER. O skuteczności pracy biura świadczy choćby duża aktywność informacyjno-promocyjna, wysokie oceny i skuteczność świadczonego doradztwa mierzona odsetkiem pozytywnie ocenionych wniosków.

Pracownicy biura i członkowie organów LGD brali udział w licznych szkoleniach, wizytach studyjnych, warsztatach, organizowanych przez podmioty zewnętrzne oraz szkoleniach organizowanych wewnątrz. W latach 2016-2021 odbyło się łącznie 314 godzin szkoleniowych. Szczegóły zamieszczono w poniższych tabelach.

Szkolenia dla pracowników LGD		
Data	Nazwa	Frekwencja
11 października 2016 r.	Procedura wyboru i oceny operacji w ramach LSR (dla operacji konkursowych), w szczególności zadania wykonywane przez pracowników biura LGD.	3
12 października 2016 r.	Przygotowanie do przeprowadzenia naboru i oceny wstępnej wniosków.	3

15 lutego 2017 r.	Wypełnienie biznesplanu – część ekonomiczna	3
5 maja 2017 r.	Etapy wdrażania projektu grantowego. Zadania i rola pracowników biura, etapy oceny, dokumentacja	3
16 maja 2017 r.	Etapy wdrażania projektu grantowego. Analiza dokumentów do przeprowadzenia oceny wstępnej wniosku o powierzenie grantu przez pracowników biura.	3
22 maja 2017 r.	Racjonalność kosztów ponoszonych przez Grantobiorców	3
1-2 czerwca 2017 r.	Monitoring i ewaluacja strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	1
4 lipca 2017 r.	Monitoring i ewaluacja strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	3
31 stycznia 2018 r.	Etapy wdrażania projektu grantowego. Zadania i rola pracowników biura, etapy oceny, dokumentacja	1
3-4 września 2018 r.	Rozliczanie zadań w ramach projektu grantowego AILLS Inicjatywy kulturalne, edukacyjne i sportowe integrujące mieszkańców obszaru LGD „Razem na wyżyny” – warsztaty dla pracowników biura LGD	2
18 i 21 stycznia 2019 r.	Ocena wstępna operacji w ramach konkursu Podejmowanie działalności gospodarczej – warsztaty dla pracowników biura	2
11-12 lutego 2019 r.	Lokalna Grupa Działania „Razem na wyżyny” w nowej perspektywie finansowej PROW2014-2020. Przygotowanie pracowników biura LGD do sprawnego wdrażania LGD.	1
18-19 lutego 2019 r.	Omówienie zakresu obowiązków pracownika ds. administracyjnych, promocji i współpracy. Zapoznanie i przekazanie dotychczas prowadzonej dokumentacji	1
3 września 2019 r.	Omówienie zakresu obowiązków pracownika ds. administracyjnych, promocji i współpracy. Zapoznanie i przekazanie dotychczas prowadzonej dokumentacji	1
3 lutego 2020 r.	Omówienie zakresu obowiązków pracownika ds. administracyjnych, promocji i współpracy. Zapoznanie i przekazanie dotychczas prowadzonej dokumentacji	1
6 lutego 2020 r.	Plan komunikacji, Cele ogólne, szczegółowe i plan działania w LSR	1
28 lutego 2020 r.	Warsztaty weryfikacji wniosków o przyznanie pomocy w ramach poddziałania podejmowanie działalności gospodarczej oraz weryfikacja kompletności i poprawności złożonych załączników do WOPP	1
2 marca 2020 r.	Warsztaty weryfikacji wniosków o przyznanie pomocy w ramach poddziałania podejmowanie działalności gospodarczej oraz weryfikacja kompletności i poprawności złożonych załączników do WOPP	1
13 maja 2020 r.	Warsztaty z wypełniania wniosku o płatność z projektu ODDO realizowanego w ramach poddziałania 19.3 „Przygotowanie i realizacja działań w zakresie współpracy z lokalną grupą działania” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020	1
1 czerwca 2020 r.	Warsztaty z przygotowania ogłoszenia o planowanej do realizacji operacji własnej	1
13 lipca 2020 r.	Archiwizacja dokumentacji projektów dofinansowanych z funduszy UE	1
27 października	Warsztaty weryfikacji wniosków o przyznanie pomocy w ramach poddziałania Niekommercyjna i ogólnodostępna infrastruktura rekreacyjna i turystyczna wykorzystująca zasoby obszaru LGD,	1

2020 r.	weryfikacja kompletności i poprawności złożonych załączników do WOPP oraz weryfikacja wstępna dokonywana przez pracowników LGD w Omikronie	
28 stycznia 2021r.	Odpowiedzialność członków zarządu i rad programowych lokalnych grup działania.	1
29-30 marca 2021r.	Kurs Inspektorów Ochrony Danych	1
8 listopada 2021r.	Rejestr beneficjentów rzeczywistych	1

Tabela 15. Szkolenia pracowników LGD w okresie od 1.01.2016 do 31.12.2021.

Szkolenia dla pracowników, stażystów i organów LGD		
Data	Nazwa	Frekwencja
4 czerwca 2016 r.	Lokalna Grupa Działania „Razem na wyżyny” w nowej perspektywie finansowej PROW 2014-2020	Rada – 12 osób Pracownicy – 2 Zarząd – 4 Stażysta – 1
9 czerwca 2016 r.	Lokalna Grupa Działania „Razem na wyżyny” w nowej perspektywie finansowej PROW 2014-2020 Przygotowanie członków Rady i pracowników biura do sprawnego wdrażania LSR	Rada – 11 osób Pracownicy – 1 Zarząd – 5 Komisja Rewizyjna -2 Stażysta – 1
10-11 czerwca 2016 r.	Lokalna Grupa Działania „Razem na wyżyny” w nowej perspektywie finansowej PROW 2014-2020 Szkolenie z zakresu procedury oceny oraz wyboru projektów w ramach PROW na lata 2014-2020	Rada – 11 osób Pracownicy – 1 Zarząd – 5 Komisja Rewizyjna -2 Stażysta – 1
29 lipca 2016 r.	Ochrona danych osobowych w praktyce	Rada – 12 osób Pracownicy – 2 Zarząd – 0 Stażysta – 1
29 września 2016 r.	Wdrożenie członków Rady i pracowników do obsługi programu elektronicznego do oceny i wyboru wniosków (zgodnie z umową zakupu licencji)	Rada – 11 osób Pracownicy – 1 Zarząd – 0 Stażysta – 1
28 października 2016 r.	Procedura oceny i wyboru operacji dla projektów konkursowych po zmianach	Rada – 12 osób Pracownicy – 3 Zarząd – 2
28-29 października 2016 r.	Symulacyjna ocena i wybór operacji dla naborów zakończonych w dniu 20.10.2016 r.	Rada – 12 osób Pracownicy – 3 Zarząd – 2
12 maja 2017 r.	Zmiany w przepisach z zakresu wdrażania LSR	Rada – 12 osób Pracownicy – 3
12 maja 2017 r.	Lokalna Grupa Działania „Razem na wyżyny” w nowej perspektywie finansowej PROW 2014-2020	Rada – 1 osoba
23-24 maja 2017 r.	Zasady wdrażania projektu grantowego	Rada – 12 osób Pracownicy – 2 Zarząd – 1

		Komisja Rewizyjna – 3
14 września 2017 r.	Procedura oceny i wyboru grantobiorców – ocena końcowa, wybór wniosków i ustalanie kwot wsparcia	Rada – 10 osób Pracownicy – 2 os
6 października 2017 r.	Procedura oceny i wyboru operacji konkursowych po zmianach w ustawie z dnia 7 lipca 2017 r. o zmianie ustawy o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014-2020 oraz niektórych innych ustaw, w Rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 10 sierpnia 2017 r. do poddziałania 19.2 Wdrażanie operacji w ramach strategii Rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	Rada – 10 osób Pracownicy – 2 os
17-18 listopada 2017 r.	Prawne aspekty funkcjonowania organizacji pozarządowych, zakładania działalności gospodarczej oraz działalności jednostek sektora finansów publicznych	Rada – 12 osób Pracownicy – 2 Zarząd – 3 Komisja Rewizyjna -2
26 stycznia 2018 r.	Lokalna Grupa Działania „Razem na wyżyny” w nowej perspektywie finansowej PROW 2014-2020. Przygotowanie członków Rady do sprawnego wdrażania LSR	Rada – 1 osoba
16-17 listopada 2018 r.	Rozwój umiejętności interpersonalnych dla osób działających w sektorze społecznym.	Rada – 11 osób Pracownicy – 2 Zarząd – 2 Komisja Rewizyjna -2
15 stycznia 2020 r.	Szkolenie z zakresu procedury oceny oraz wyboru projektów w ramach PROW na lata 2014-2020	Rada – 1 osoba
20 lutego 2020 r.	Lokalna Grupa Działania „Razem na wyżyny” w nowej perspektywie finansowej PROW 2014-2020	Rada – 1 Pracownicy – 1
26 maja 2020 r.	Szkolenie dla członków Rady i pracowników LGD z zakresu zmian w procedurze oceny i wyboru operacji dla projektów konkursowych i projektów grantowych.	Rada LGD - 8 osób Pracownicy – 1 osoba
24 czerwca 2020 r.	Ochrona danych osobowych w LGD	Rada – 11 osób Pracownicy – 3 Zarząd – 5 Komisja Rewizyjna – 1
9 września 2020 r.	Przedstawienie zmian dotyczących rejestru oraz grup interesów członków Rady	Rada - 9 osób

Tabela 16. Szkolenia członków organów LGD w okresie od 1.01.2016 do 31.12.2021

W latach 2016-2021 organizowano bardzo dużo szkoleń i to zarówno dla pracowników, jak i członków organów LGD. Dotyczyły one podnoszenia kompetencji w zakresie prowadzonego doradztwa, zasad wypełnienia dokumentacji aplikacyjnej i wdrożeniowej oraz innych kwestii dotyczących wdrażania LSR. Istotną rolę odegrały z pewnością szkolenia dla nowych członków Rady czy pracowników biura, którzy dzięki tego rodzaju działaniom szybciej mogli wdrożyć się do realizacji przypisanych im zadań.

Wpływ na efektywność działań LGD i stopień zaangażowania lokalnej społeczności w realizowanie LSR ma obustronna komunikacja pomiędzy Stowarzyszeniem a mieszkańcami obszaru objętego strategią. Postępowanie w tym zakresie wyznacza plan komunikacyjny, który definiuje konkretne działania komunikacyjne oraz zawiera wskaźniki pozwalające na monitorowanie postępów w ich realizacji. Dane dotyczące wdrażania planu komunikacji przez LGD „Razem na wyżyny” w latach 2016-2021 zostały zaprezentowane w poniższej tabeli.

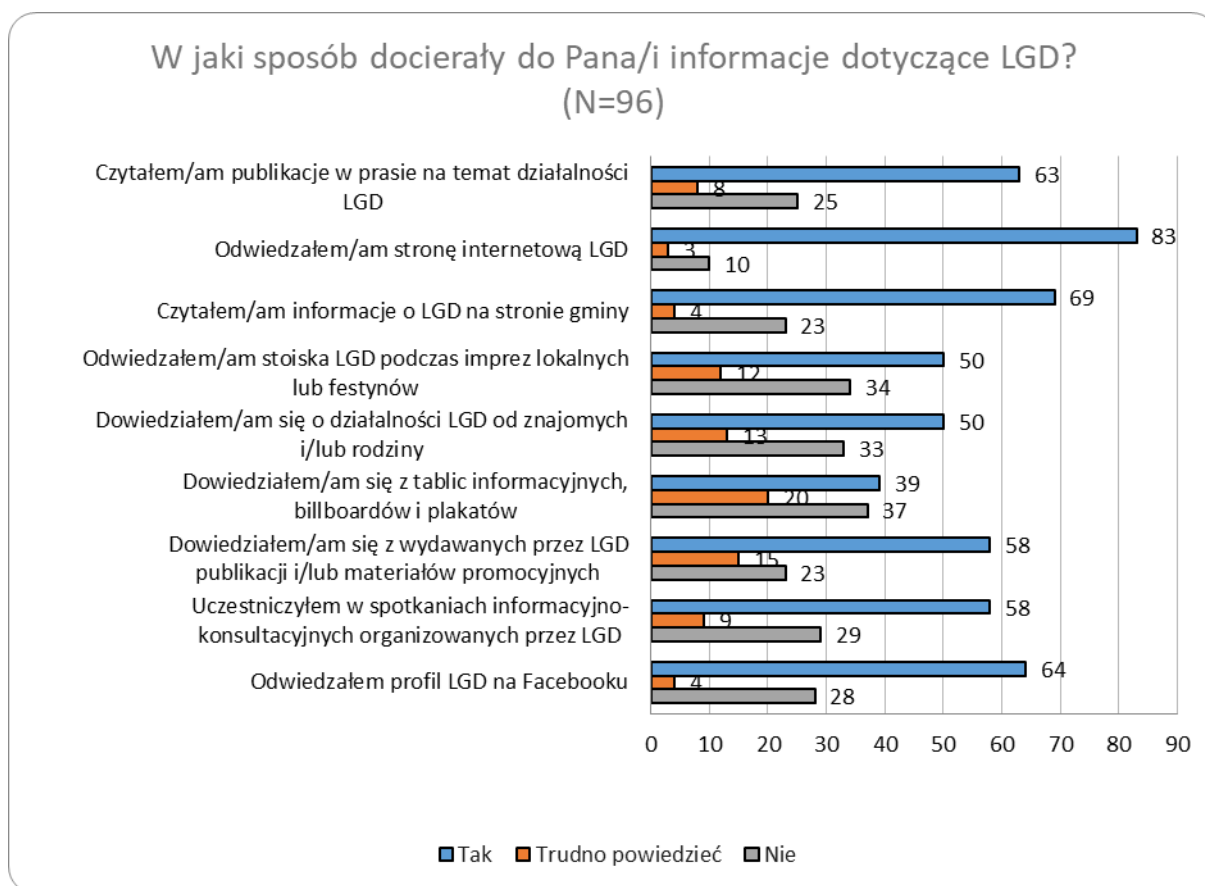
Działanie komunikacyjne	Zadania i wskaźniki	Wskaźnik	Wskaźnik	Wskaźnik	Wskaźnik	Wskaźnik	Wskaźnik	Stan docelowy
		2016	2017	2018	2019	2020	2021	
Ogłoszenia na tablicach informacyjnych w siedzibach instytucji użyteczności publicznej.	Liczba instytucji, w których umieszczono ogłoszenie. Wykaz instytucji	31	-	-	-	-	-	24
Ogłoszenia na tablicach informacyjnych w sołectwach obszaru LGD	Liczba sołectw, w których umieszczono ogłoszenie Wykaz sołectw	80	-	-	-	-	-	60
Artykuły na stronie internetowej LGD	Liczba wejść na stronę internetową z artykułem, licznik na stronie www	7632	45363	14850	-	-	-	12552
Artykuły na stronie internetowej LGD	Liczba artykułów	-	-	-	15	13	4	19
Artykuły na stronach internetowych urzędów gmin z linkiem do www LGD.	Liczba zamieszczonych artykułów Dane ze stron gmin/wykaz artykułów	24	56	73	42	-	-	78
Artykuły na profilu LGD na portalu społecznościowym.	Liczba osób, które zobaczyły artykuł Licznik wejść	4483	15611	9422	-	-	-	1810
Artykuły na profilu LGD na portalu społecznościowym.	Liczba zamieszczonych artykułów	-	-	-	11	10	4	17
Prezentacja informacji podczas wydarzeń na obszarze LGD.	Liczba wydarzeń Notatka pracownika biura LGD/dokumentacja fotograficzna	12	6	-	-	-	-	24
Wysyłka bezadresowa do gospodarstw domowych i podmiotów z obszaru LGD	Liczba kampanii wysyłkowych Dokumentacja potwierdzająca wysyłkę	1	-	1	-	-	1	4
Spotkanie informacyjne dla potencjalnych beneficjentów	Liczba osób, która wzięła udział w spotkaniach Listy obecności ze spotkań	339	195	163	131	-	-	711
Ankiety oceniające poziom zadowolenia z działań informacyjnych i doradczych.	Ilość wypełnionych ankiet Rejestr usług doradczych	153	258	116	108	84	-	650
Informacja i doradztwo w siedzibie LGD.	Liczba osób korzystająca z doradztwa Rejestr usług doradczych	99	196	123	109	-	-	480
Kontakt poprzez rozmowę telefoniczną.	Liczba osób Rejestr usług doradczych	201	134	132	121	42	37	516
Materiał informacyjny w prasie	Potencjalna liczba odbiorców	16600	12500	10500	4500	7200	-	47084

lokalnej	Wykaz tytułów/Dane wydawców							
Spotkanie podczas Sesji Rady w gminach.	Liczba sesji Protokoły z sesji	6	-	6	-	-	-	18
Przekazanie informacji do głównych i regionalnych Punktów Informacyjnych Funduszy Europejskich.	Liczba przekazanych informacji Wykaz przekazanych informacji	3	5	6	6	-	-	17
Spotkanie dla grup defaworyzowanych określonych w LSR	Liczba spotkań Listy obecności ze spotkań	2	-	-	-	-	-	2
Mini ulotki pozostawione w sklepach	Liczba rozdyskrebowanych ulotek Wykaz miejsc dystrybucji	10000	10000	-	-	-	-	20000
Spotkanie podsumowujące	Liczba spotkań, liczba osób Listy obecności	-	-	-	-	-	-	1 50
Audycje w lokalnym radio internetowym	Liczba audycji Wykaz wyemitowanych audycji	-	-	3	12	3	4	24

Tabela 47. Wdrażanie planu komunikacji przez LGD „Razem na wyżyny”

Analiza danych wskazuje, że LGD „Razem na wyżyny” podjęła się realizacji wszystkich zaplanowanych działań dotyczących komunikacji, a sam plan komunikacyjny był dostosowywany do potrzeb zarówno Stowarzyszenia, jak i lokalnej społeczności. Działania realizowano z bardzo dużą regularnością i nie stwierdzono odstępstw od zadań przewidzianych w planie komunikacyjnym czy też obniżenia jakości podejmowanych aktywności. Warto zauważyć, że zaproponowano bardzo szeroki wachlarz działań komunikacyjnych. Istotną rolę odgrywało publikowanie informacji na stronach internetowych (LGD i gmin), w mediach społecznościowych, materiały w prasie lokalnej. Realizowano także filmiki o projektach i samych beneficjentach. Dużym sukcesem okazały się też wysyłki ulotek, ale i szkolenia dla beneficjentów, które zostały bardzo pozytywnie ocenione w przeprowadzonych wewnętrznych ankietach. W początkowym etapie sprawdzały się też spotkania w gminach, które jednak z uwagi na pandemię nie mogły być w ostatnich latach kontynuowane.

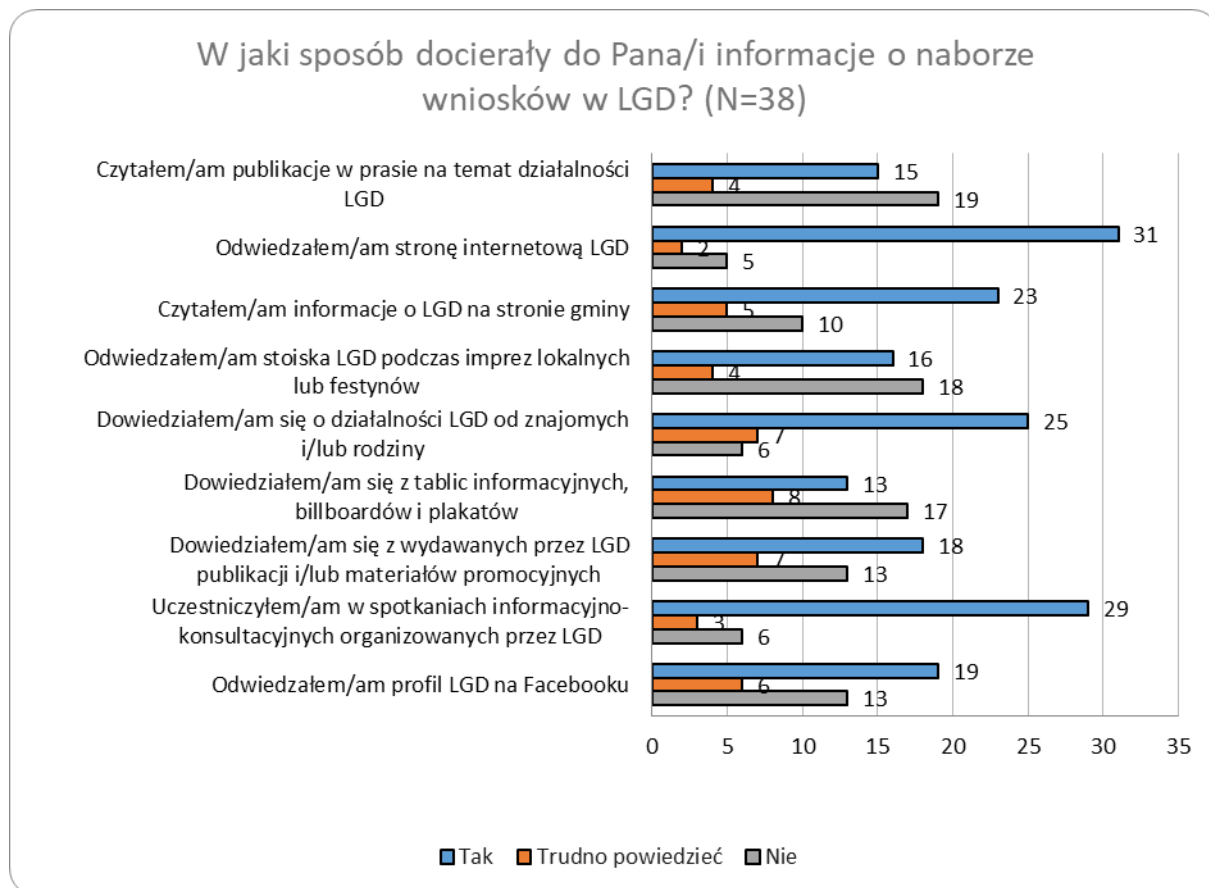
Nawiązując do planu komunikacyjnego, warto sprawdzić opinie samych mieszkańców gmin obszaru LGD na temat tego, czy komunikacja była efektywna. W ankiecie zadano pytanie o rozpoznawalność LGD „Razem na wyżyny”. Spośród 103 badanych mieszkańców, aż 96 wybrało odpowiedź twierdzącą, a 7 stwierdziło, że nigdy nie słyszało o LGD. Osobom, które wskazały, iż słyszały o LGD „Razem na wyżyny” zadano kolejne pytanie dotyczące tego, w jaki sposób dotarły do informacji o LGD.

Wykres 2. Metody docierania informacji o LGD „Razem na wyżyny” do mieszkańców obszaru.

Dane z powyższego wykresu pokazują, iż przygotowany plan komunikacji był efektywny. Zdecydowanie najwięcej mieszkańców gmin obszaru LGD biorących udział w badaniu wskazało, iż źródłem informacji o LGD była strona internetowa gminy (83), a na drugim miejscu spośród wskazań były informacje o LGD na stronie gminy (69), zaś na trzecim odwiedzanie profilu LGD na Facebooku (64). Bardzo dobry wynik odnotowano w przypadku publikacji w prasie na temat działalności „Razem na wyżyny” (63). Dużo wskazań miało również uczestnictwo w spotkaniach informacyjno-konsultacyjnych organizowanych przez LGD (58), a także publikacje i/lub materiały promocyjne wydawane przez LGD (58). Pozytywnie należy też odebrać wyniki wskazujące odwiedzanie stoisk LGD podczas imprez lokalnych czy festynów (50) i „marketing szeptany”, czyli pozyskanie informacji o działalności LGD od znajomych i/lub rodziny (50). Najmniej mieszkańców gmin obszaru LGD (39) dowiedziało się o działalności dzięki tablicom informacyjnym, billboardom czy plakatom.

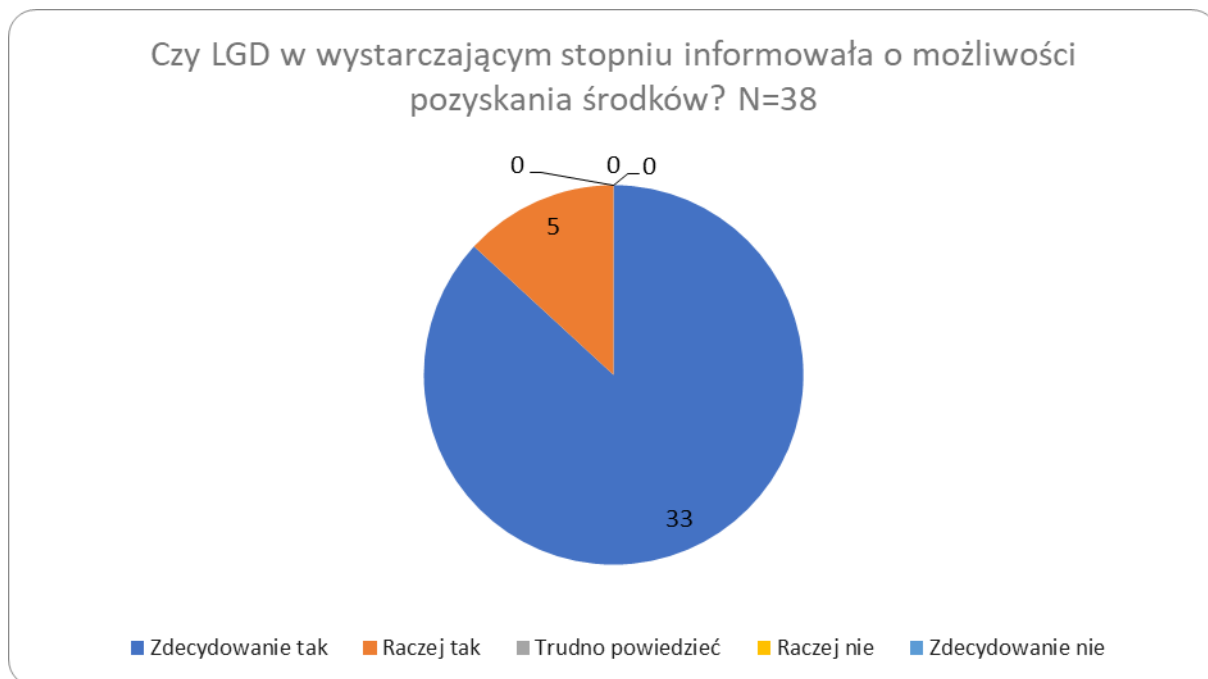
W kontekście działań komunikacyjnych, warto również sprawdzić, w jaki sposób docierały do potencjalnych beneficjentów informacje o naborze wniosków w LGD.

Wykres 3. Metody docierania informacji o naborach w LGD „Razem na wyżyny” do potencjalnych beneficjentów.

Dwa źródła informacji o naborze wniosków przeważają w wynikach ankietowanych beneficjentów. Najwięcej respondentów (31) wskazało stronę internetową jako źródło informacji, a niewiele mniej badanych osób (29) stwierdziło, że dotarli do informacji dzięki uczestnictwu w spotkaniach informacyjno-konsultacyjnych organizowanych przez LGD. Ważne okazały się również informacje pozyskanie od znajomych i/lub rodziny (25) i informacje o LGD na stronach gminy (23). Sporo wskazań posiadał także profil LGD na Facebooku (19) oraz wydawane przez „Razem na wyżyny” publikacje i materiały promocyjne (18). Mniej niż połowa osób uznała, iż istotną rolę odegrało odwiedzanie stoisk LGD w trakcie imprez lokalnych i festynów (16 wskazań), a także publikacje w prasie na temat działalności LGD (15), choć w tym drugim przypadku równocześnie najwięcej było zaznaczeń odpowiedzi, iż ta metoda nie odegrała żadnej roli. Najślabiej w ankiecie wypadły informacje zamieszczane na tablicach informacyjnych, billboardach czy plakatach (13 wskazań).

Kolejną kwestią wartą analizy jest to, jak beneficjenci oceniają to, czy LGD w wystarczającym stopniu informowała o możliwości pozyskania środków.

Wykres 4. Ocena beneficjentów na temat stopnia informowania przez LGD o możliwości pozyskania środków.

Ankietowani beneficjenci bardzo pozytywnie oceniają działalność biura LGD w aspekcie informowania o możliwości pozyskania środków. Żadna z badanych osób nie oceniła Biura LGD negatywnie w tej kwestii. Dodatkowo warto podkreślić, że spośród 38 ankietowanych, aż 33 wskazało odpowiedź „zdecydowanie tak”, a 5 „raczej tak”. Można więc stwierdzić, że LGD „Razem na wyżyny” wywiązuje się z jednego z podstawowych zadań, do jakiego zostało powołana.

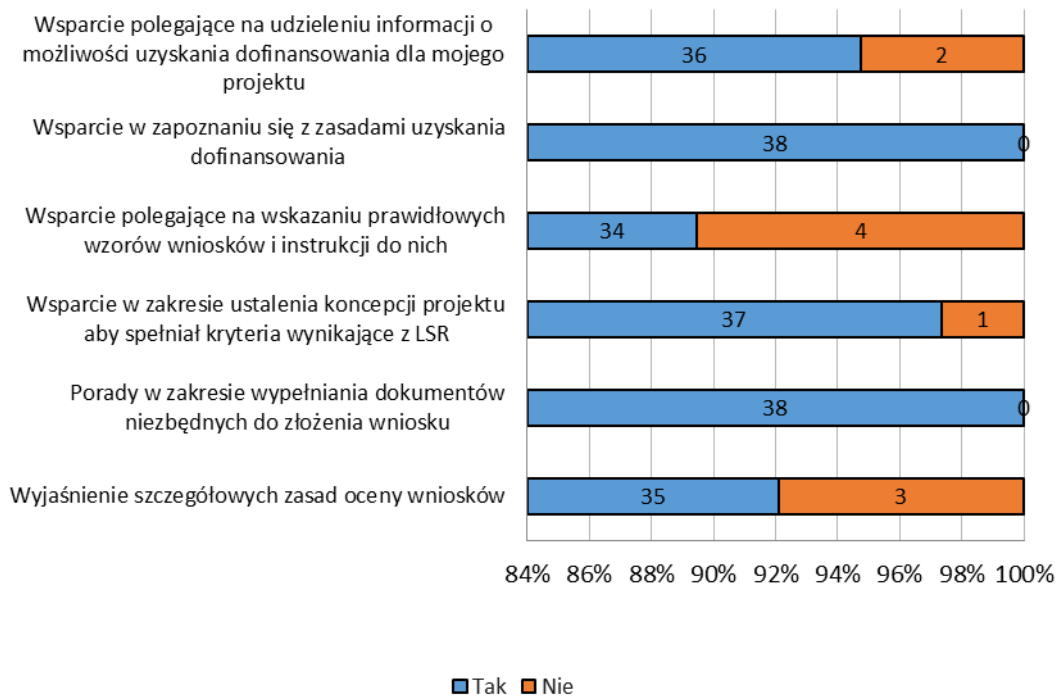
Jedną z najważniejszych form komunikacji z przedstawicielami lokalnej społeczności jest doradztwo dla potencjalnych wnioskodawców. W LGD „Razem na wyżyny” prowadzone jest ono przede wszystkim w biurze, a drugą popularną metodą są rozmowy telefoniczne. Zauważalna jest pozytywna różnica w poziomie wniosków w przypadku wnioskodawców, którzy korzystali z doradztwa. Przykładem tego jest sytuacja z 2021 roku, kiedy z powodu pandemii doradztwo prowadzone było na mniejszą skalę i znalazło to odbicie w większej niż zazwyczaj ilości gorszej jakości i niedopracowanych wniosków. Szczegóły na temat ilości udzielonych porad prezentuje poniższa tabela.

	Liczba wniosków w danym roku, dla których świadczone było doradztwo przez pracowników biura LGD					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
podmioty, którym udzielono indywidualnego doradztwa	30	40	18	41	45	1
podmioty, którym udzielono indywidualnego doradztwa i które złożyły wniosek o przyznanie pomocy	30	39	17	36	42	1
podmioty, którym udzielono indywidualnego doradztwa i które zawarły umowy o przyznanie pomocy	15	24	14	24	15	1
osoby fizyczne	29	39	17	39	44	1
Instytucje	1	1	1	2	1	0

Tabela 58. Porady udzielone przez Biuro LGD „Razem na wyżyny”.

W ramach opisywanego tu badania ewaluacyjnego zebrano opinie beneficjentów na temat doradztwa udzielanego im na różnych etapach współpracy z „Razem na wyżyny”. Zdecydowana większość ankietowanych beneficjentów korzystała z szerokiego zakresu wsparcia ze strony LGD na etapie składania wniosku. Wszystkich 38 respondentów skorzystało ze wsparcia w zapoznaniu się z zasadami uzyskania dofinansowania oraz porad w zakresie wypełniania dokumentów koniecznych do złożenia wniosku. 37 respondentów skorzystało ze wsparcia w zakresie ustalenia koncepcji projektu aby spełniał kryteria wynikające z LSR, a jedna osoba mniej ze wsparcia polegającego na udzieleniu informacji o możliwości dofinansowania projektu. 35 ankietowanych stwierdziło, iż sięgnęło po wyjaśnienia szczegółowych zasad oceny wniosków, a 34 ze wsparcia polegającego na wskazaniu prawidłowych wzorów wniosków i instrukcji do nich. Szczegóły zaprezentowano na poniższym wykresie.

Proszę wskazać, w jakim zakresie korzystał/a Pan/i ze wsparcia ze strony LGD na etapie składania wniosku?
(N=38)

Wykres 5. Zakres wsparcia udzielonego beneficjentom ze strony LGD na poszczególnych etapach składania wniosku.

Samo doradztwo ocenione zostało przez badanych beneficjentów bardzo pozytywnie. Dotyczy to zarówno etapu składania wniosku, jak i etapu realizacji operacji oraz etapu rozliczania operacji. Warto podkreślić wysokie oceny dotyczące przygotowania merytorycznego doradców LGD i fakt, iż żaden z ankietowanych nie wypowiedział się krytycznie na temat udzielanego wsparcia. Szczegóły obrazuje poniższa tabela.

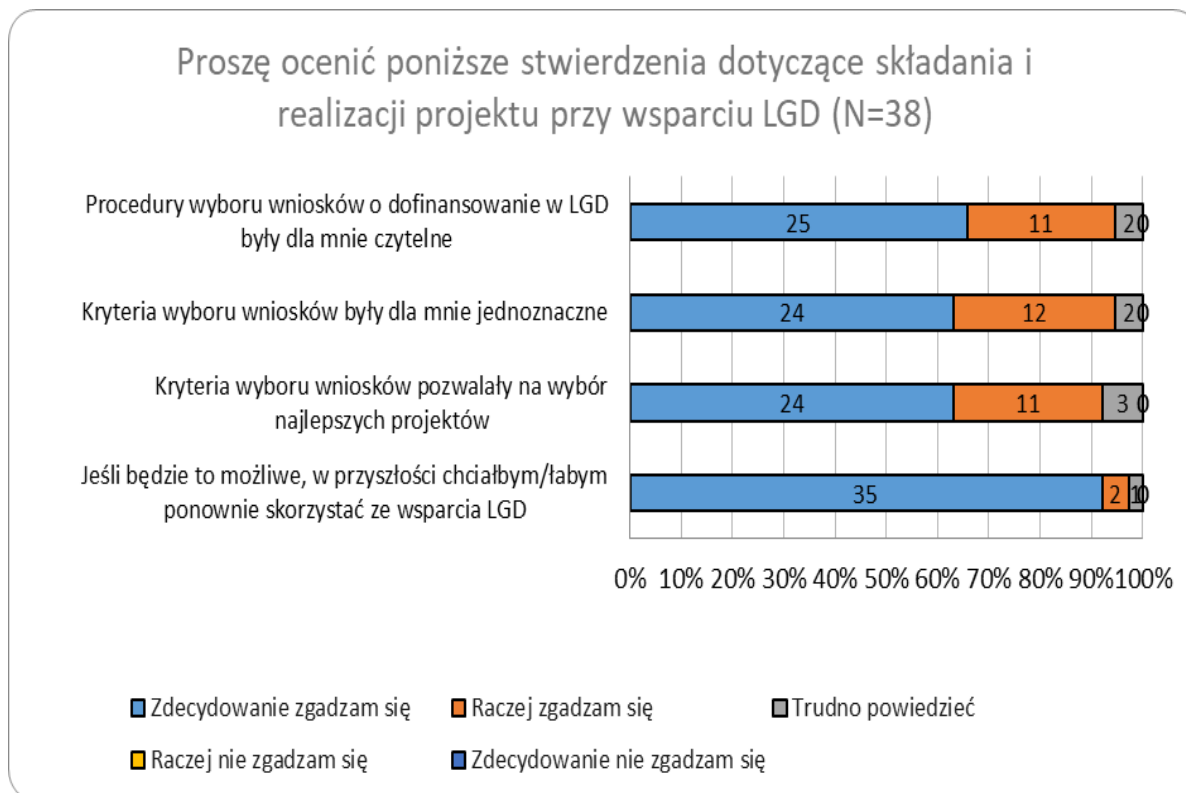
Ocena wsparcia udzielonego beneficjentowi przez LGD na różnych etapach prowadzenia operacji								
		Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie	N
Etap składania wniosku	Zakres udzielonych porad spełnił moje oczekiwania	35	3	0	0	0	0	38
	Udzielone porady były przydatne	36	2	0	0	0	0	38
	Przygotowanie merytoryczne	35	3	0	0	0	0	38

	doradcy/ców z LGD było odpowiednie							
Etap realizacji operacji	Zakres udzielonych porad spełnił moje oczekiwania	33	5	0	0	0	0	38
	Udzielone porady były przydatne	33	5	0	0	0	0	38
	Przygotowanie merytoryczne doradcy/ców z LGD było odpowiednie	35	3	0	0	0	0	38
Etap rozliczania operacji	Zakres udzielonych porad spełnił moje oczekiwania	35	3	0	0	0	0	38
	Udzielone porady były przydatne	35	3	0	0	0	0	38
	Przygotowanie merytoryczne doradcy/ców z LGD było odpowiednie	36	2	0	0	0	0	38

Tabela 19. Ocena wsparcia udzielonego beneficjentowi przez LGD na różnych etapach prowadzenia operacji.

Ankietowani beneficjenci zostali poproszeni o ocenę poszczególnych elementów procesu składania i realizacji projektu przy wsparciu LGD. Wyniki okazały się i w tym przypadku bardzo pozytywne, czego dowodem jest fakt, iż żaden z 38 respondentów nie wybrał oceny krytycznej. Różnice dotyczą w konsekwencji tylko liczby wskazań odpowiedzi „zdecydowanie zgadzam się” i „raczej zgadzam się”. Bardzo pozytywnie została oceniona jednoznaczność kryteriów wyboru wniosków, gdzie 24 ankietowanych zaznaczyło odpowiedź „zdecydowanie zgadzam się”, a 12 „raczej zgadzam się”. Wysoko oceniona została także czytelność procedur wyboru wniosków (25 zdecydowanie zgodziło się z tym stwierdzeniem, a 11 zaznaczyło odpowiedź „raczej zgadzam się”). 24 ankietowanych stwierdziło, iż zdecydowanie zgadza się ze stwierdzeniem, iż kryteria wyboru wniosków pozwalały na wybór najlepszych projektów, a 11 wybrało odpowiedź „raczej zgadzam się” (trzy osoby nie potrafiły jednoznacznie się wypowiedzieć w tym temacie). O tym jak dobrze oceniana jest potrzeba funkcjonowania i sama działalność LGD najlepiej świadczy fakt, iż wszyscy badani beneficjenci stwierdzili, że w przyszłości chcieliby ponownie skorzystać ze wsparcia LGD (gdyby pojawiła się taka możliwość), z czego aż 35 wskazało odpowiedź „zdecydowanie zgadzam się” w tym temacie. Szczegóły ocen poszczególnych stwierdzeń dotyczących

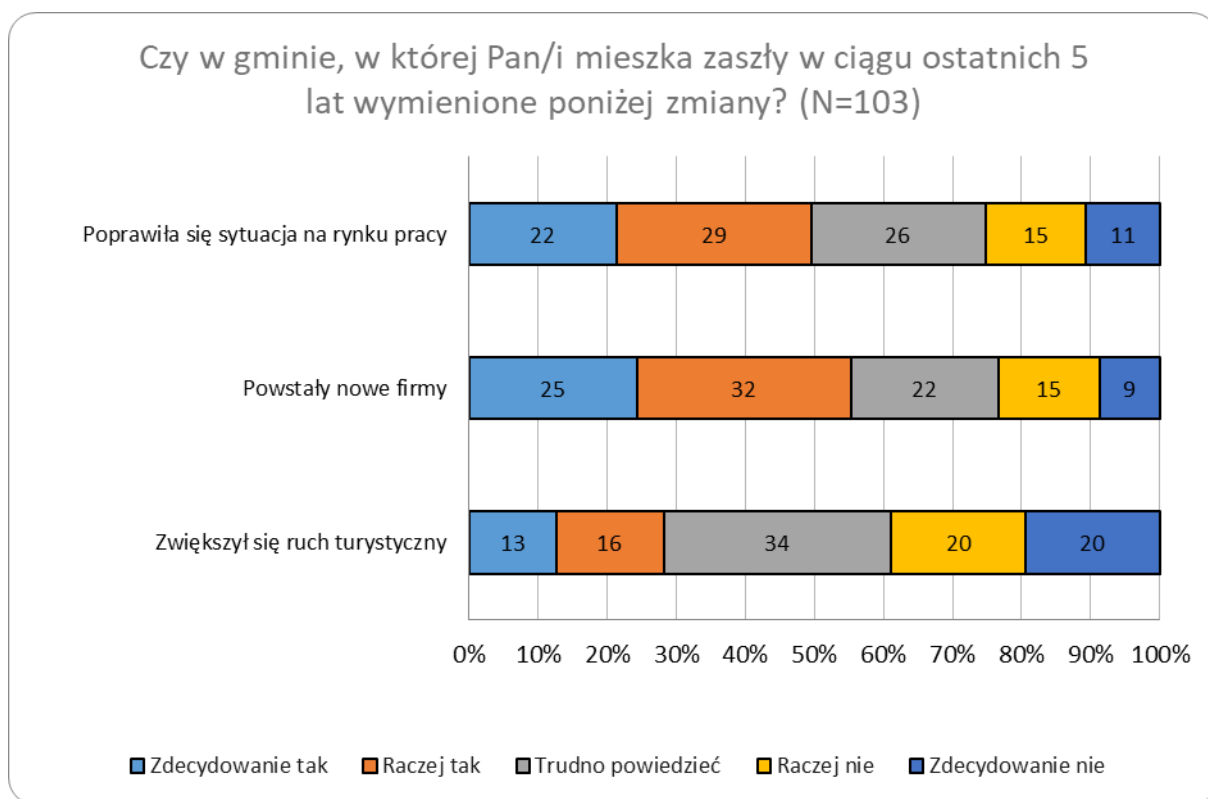
procesu składania i realizowania projektu przy wsparciu LGD zaprezentowano na poniższym wykresie.

Wykres 6. Ocena stwierdzeń dotyczących składania i realizowania projektu przy wsparciu LGD „Razem na wyżyny”.

5.6. Zmiany na obszarze objętym LSR w ocenie członków lokalnej społeczności

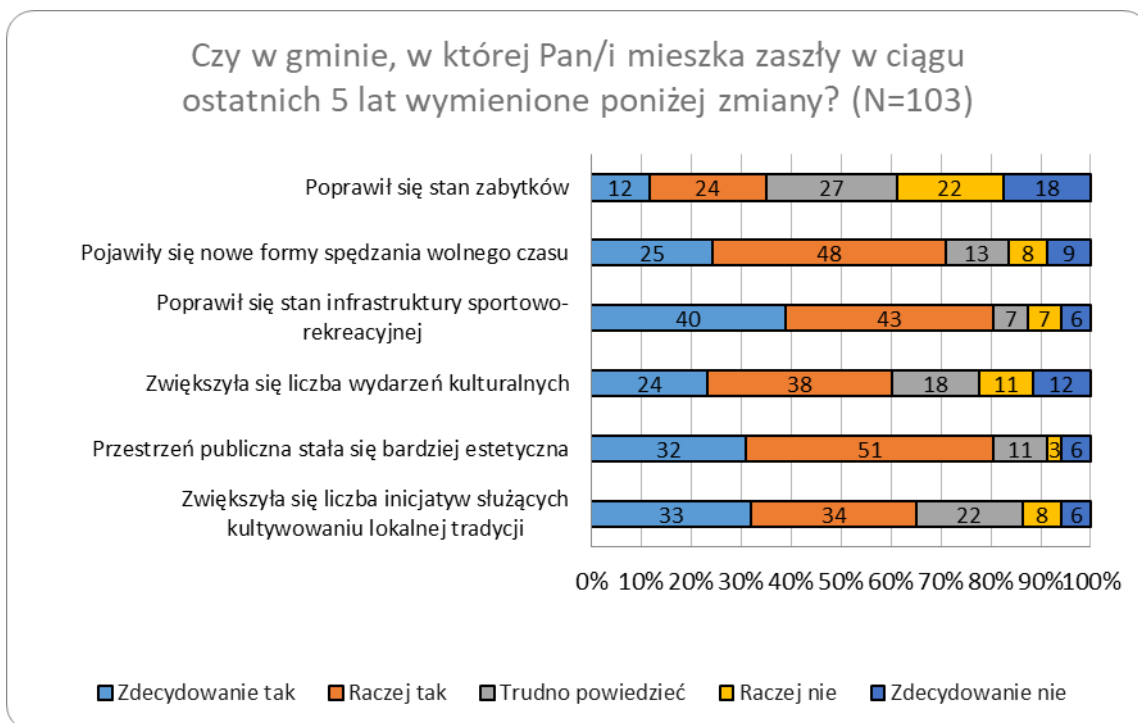
Przytoczone dane w raporcie pozwalają stwierdzić, że LGD „Razem na wyżyny” dobrze realizowała założone przez siebie cele. Warto sprawdzić, jaką opinię na temat rozwoju obszaru objętego LSR ma lokalna społeczność. Na poniższym wykresie przedstawiono oceny dotyczące przedsiębiorczości.

Wykres 7. Ocena zmian dotyczących rozwoju przedsiębiorczości na obszarze LGD w przeciągu ostatnich 5 lat.

Niemal połowa mieszkańców, którzy oddali swoje głosy w ankiecie dostrzega poprawę sytuacji na rynku pracy na obszarze LGD w przeciągu ostatnich 5 lat. Spośród 103 ankietowanych, 51 respondentów zgodziło się z tą opinią, z czego odpowiedź „zdecydowanie tak” wybrało 22 spośród nich, a przeciwnego zdania było 26 osób. Jeszcze lepszą opinię badani mieszkańcy mieli w temacie powstania nowych firm - 57 respondentów wyraziło takie zdanie, a 25 spośród nich wybrało odpowiedź „zdecydowanie tak” (przeciwnego zdania były 24 osoby). Znacznie gorzej kształtuje się ocena dotycząca zwiększenia się ruchu turystycznego. Tego rodzaju poprawę w przeciągu ostatnich pięciu lat zaobserwowało 29 respondentów (13 odpowiedzi „zdecydowanie tak”), odmiennego zdania było 40 osób (20 odpowiedzi „zdecydowanie nie”), a aż 34 osoby nie potrafiły się jednoznacznie opowiedzieć. Należy jednak podkreślić, że turystyka nie była ujęta bezpośrednio w przedsięwzięciach realizowanych przez LGD.

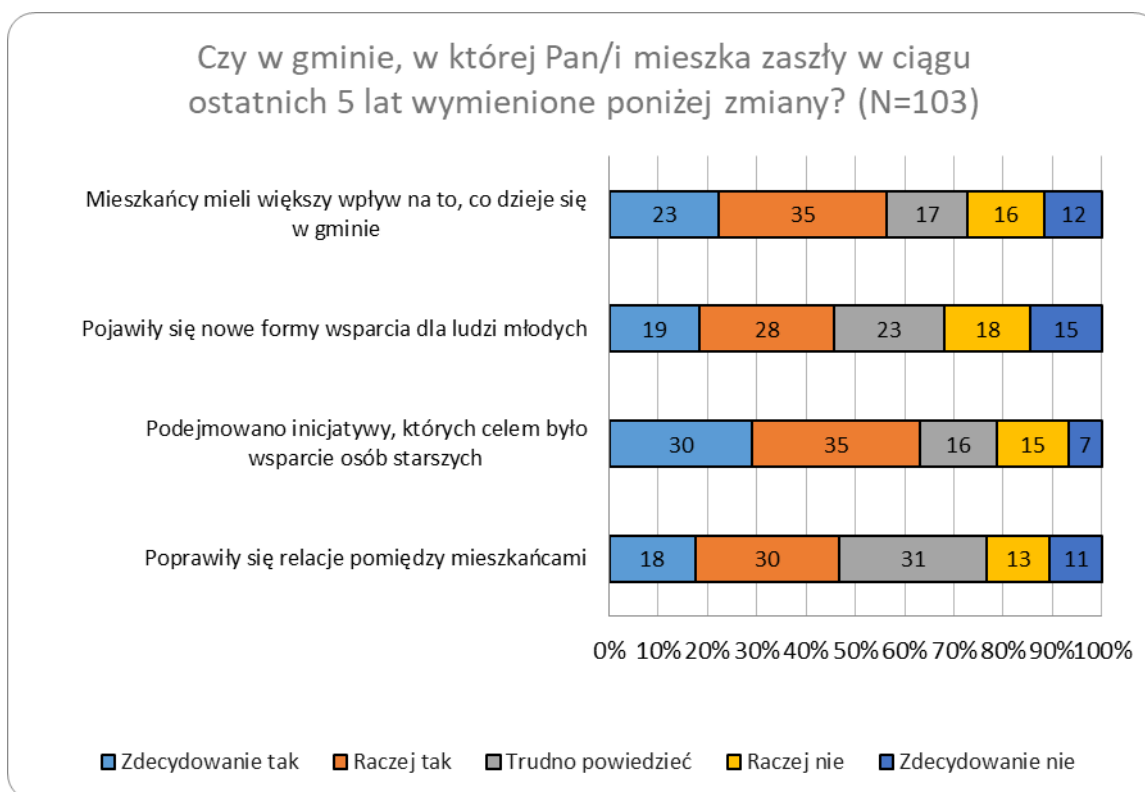
Kolejną kwestią, której warto poświęcić uwagę są zmiany dotyczące atrakcyjności zamieszkiwanego obszaru, zarówno pod względem potrzeb mieszkańców, jak i potencjalnych turystów. Szczegóły pokazuje poniższy wykres.

Wykres 8. Ocena zmian dotyczących kultury i rekreacji na obszarze LGD w przeciągu ostatnich 5 lat.

Oceny zmian dotyczących kultury i rekreacji w ostatnich pięciu latach na obszarze LGD są w większości pozytywne. Najlepiej przedstawiają się opinie w kwestii poprawy stanu infrastruktury sportowo-rekreacyjnej - 83 spośród 103 badanych mieszkańców potwierdziło tę opinię, a 13 miało odmienne zdanie. Bardzo dobrze ocenione zostało także pojawienie się nowych form spędzania wolnego czasu oraz poprawa estetyki przestrzeni publicznej, gdzie głosów pozytywnych było zdecydowanie więcej niż krytycznych (odpowiednio 73 i 83 oraz 17 i 9). Spora grupa osób odnotowała także zwiększenie liczby wydarzeń kulturalnych - 58 badanych mieszkańców stwierdziło, iż taka zmiana w przeciągu ostatnich 5 lat nastąpiła, a przeciwnego zdania było 23 respondentów. Ankietowani dostrzegają zwiększenie się liczby inicjatyw służących kultywowaniu lokalnej tradycji - tego zdania było 67 osób, a przeciwną opinię wyraziło 14 osób. Najgorzej oceniona została poprawa stanu zabytków, gdzie głosów krytycznych (40) było więcej niż potwierdzających tę opinię (36).

Nie ulega więc wątpliwości, że badani mieszkańcy zgadzają się z tym, że w gminach obszaru LGD daje się zaobserwować rozwój w aspekcie kultury i rekreacji. Warto podkreślić, że LGD „Razem na wyżyny” realizowała przedsięwzięcia w tym zakresie, więc odegrała na pewno pozytywną rolę. Warto teraz przyrzeć się opinii badanych w kwestii aktywizacji i kapitału społecznego.

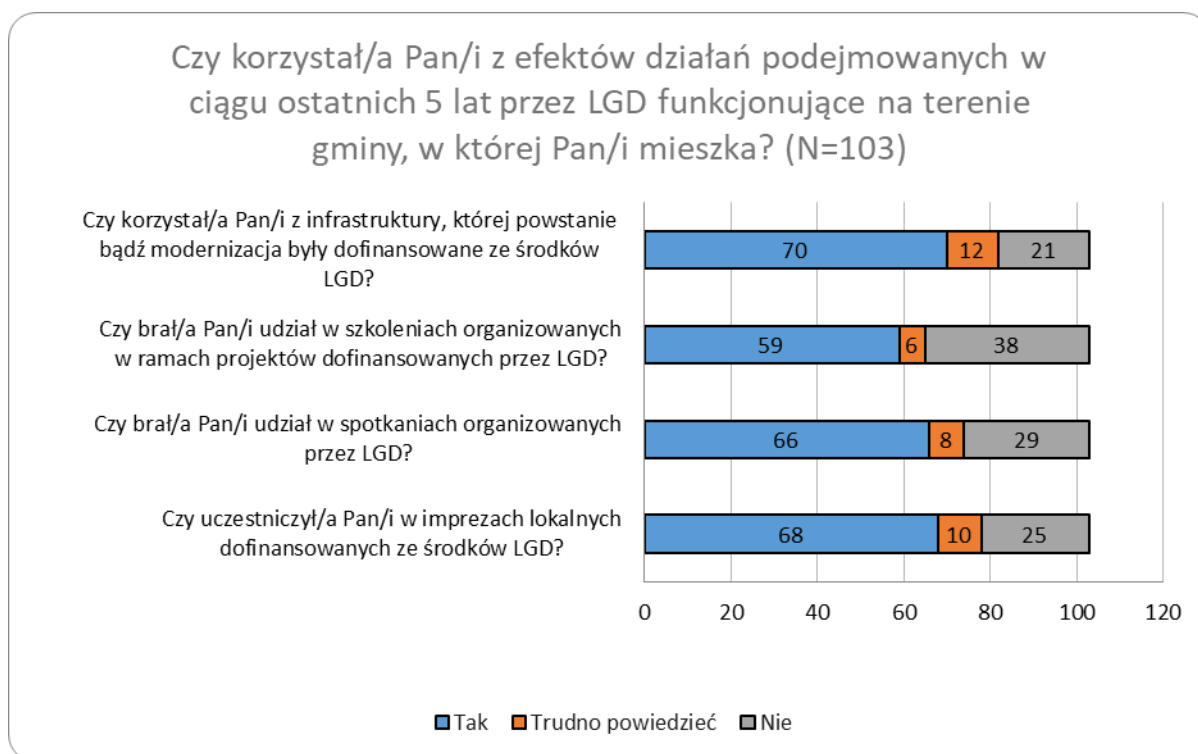

Wykres 9. Ocena zmian dotyczących aktywizacji i kapitału społecznego na obszarze LGD w przeciągu ostatnich 5 lat.

Większość respondentów stwierdziła, iż w przeciągu ostatnich 5 lat dało się zaobserwować, że mieszkańcy mieli większy wpływ na to, co dzieje się w gminie - tego zdania było 58 spośród 103 ankietowanych, z czego 23 wybrało odpowiedź „zdecydowanie tak” w tej kwestii, a przeciwnego zdania było 28 osób. Słabszy wynik dotyczy opinii na temat pojawienia się nowych form wsparcia dla ludzi młodych - pozytywną ocenę wyraziło 47 respondentów, z czego 19 było „zdecydowanie na tak” w tym temacie, a przeciwnego zdania 33 osoby. Badani mieszkańcy zauważyli natomiast podejmowanie inicjatyw kierowanych do osób starszych - spośród 65 ocen potwierdzających to zdanie, 30 było „zdecydowanie na tak” (przeciwną opinię miało 22 respondentów). Mniej niż połowa ankietowanych (48)

stwierdziła, że poprawiły się relacje między mieszkańcami, a przeciwnego zdania było 24 respondentów (31 zaznaczyło odpowiedź „trudno powiedzieć”).

Kolejną kwestią, której warto poświęcić uwagę, są opinie badanych mieszkańców na temat efektów działań podejmowanych w ciągu ostatnich 5 lat przez LGD.

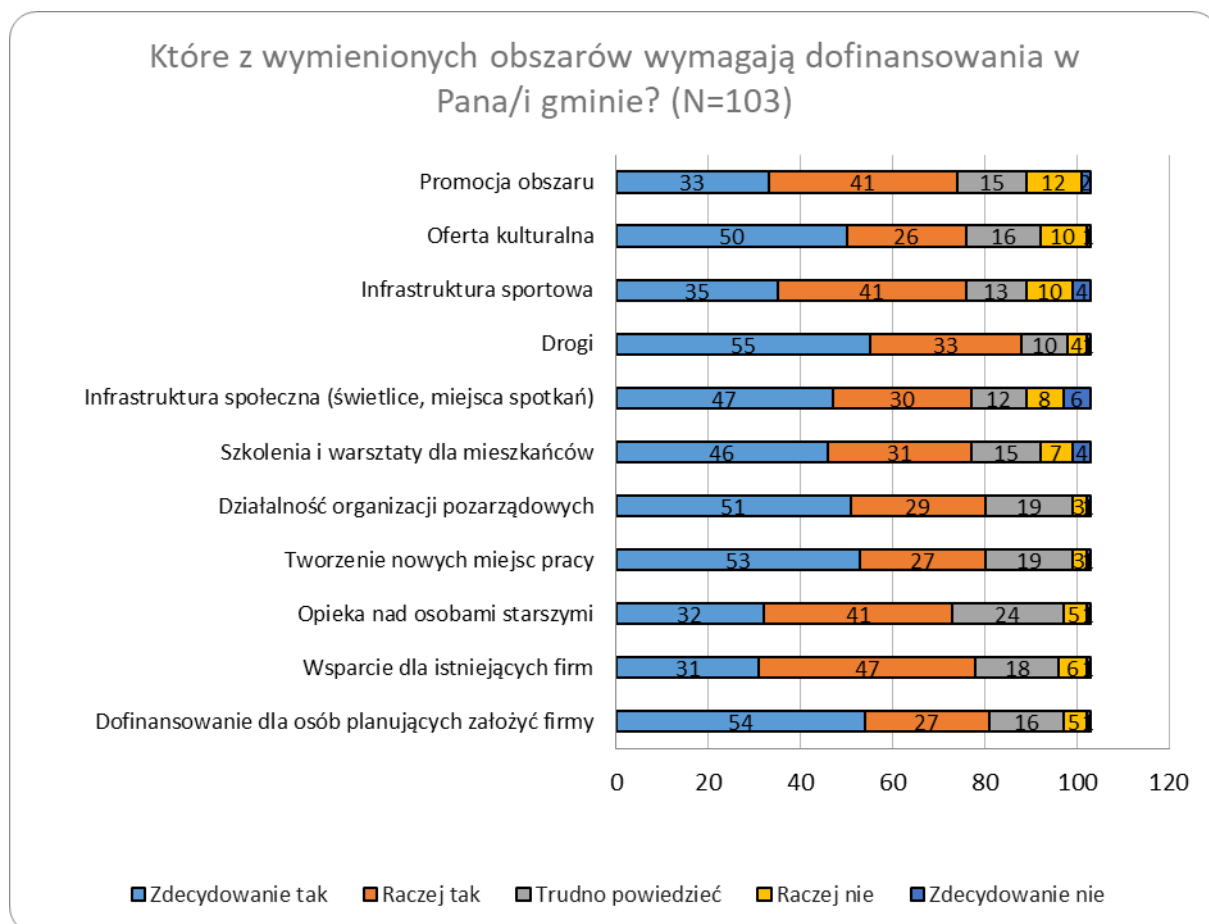

Wykres 10. Korzystanie z efektów działalności LGD „Razem na wyżyny”.

Badani mieszkańcy gmin obszaru LGD w różny sposób korzystali z efektów działań podejmowanych w ciągu ostatnich 5 lat przez LGD „Razem na wyżyny”. Zdecydowanie najwięcej badanych mieszkańców gmin obszaru LGD (82 spośród 103) stwierdziło, iż korzystało z infrastruktury, której powstania lub modernizacja były dofinansowane z środków LGD. Na drugim miejscu znalazło się uczestnictwo w wydarzeniach lokalnych dofinansowywanych ze środków LGD, które wskazało 78 respondentów. Niewiele mniej ankietowanych osób (74) wskazało spotkania organizowane przez LGD. Najmniej ankietowanych skorzystało z organizowanych przez LGD szkoleń (65). Warto pamiętać o tym, iż badani mieszkańcy niekoniecznie musieli wiedzieć, czy infrastruktura, szkolenia, spotkania czy imprezy były organizowane czy dofinansowywane przez LGD. Bardzo duża liczba wskazań

„pozytywnych” pokazuje, iż „Razem na wyżyny” cieszy się dużą rozpoznawalnością, a efekty prowadzonych działań są zauważalne.

Na zakończenie warto zwrócić uwagę na to, jakie zdanie mają badani mieszkańcy gmin obszaru LGD na temat ewentualnych przyszłych działań LGD „Razem na wyżyny”.

Wykres 11. Obszary wymagające dofinansowania w ocenie badanych mieszkańców gmin obszaru.

Badani mieszkańcy gmin LGD „Razem na wyżyny” wskazali, iż obszarów wymagających dofinansowania jest ciągle bardzo dużo. Za bardzo istotny obszar uznane zostały działania przedsiębiorcze. Tworzenie nowych miejsc pracy okazało się ważne dla aż 80 spośród 103 badanych mieszkańców gmin obszaru LGD, a 81 respondentów wskazało dofinansowanie dla osób planujących założyć firmy. Wsparcia dla istniejących firm oczekiwałoby natomiast już nieco mniej, bo 78 badanych mieszkańców, z czego odpowiedź „zdecydowanie tak” wskazało tylko 31 spośród nich. Przeciwnego zdania były pojedyncze

osoby (odpowiednio 4, 7 i 6). LGD „Razem na wyżyny” powinna więc w dalszym ciągu dużą wagę przykładać do operacji polegających na wsparciu przedsiębiorczości na obszarze LGD.

Największa liczba ankietowanych uznała, iż to infrastruktura drogowa wymaga odpowiednich działań - 88 spośród 103 badanych wskazało tę odpowiedź, z czego „zdecydowanie tak” zaznaczyło 55 spośród nich, a przeciwną opinię miało tylko 5 osób. 76 ankietowanych (z czego „zdecydowanie” na tak było 35 badanych) uznało, że to infrastruktura sportowa stanowi ważny obszar działania wymagający dofinansowania. Tyle samo badanych wskazało ofertę kulturalną („zdecydowanie tak” wybrało więcej, bo 50 badanych), a 77 infrastrukturę społeczną („zdecydowanie tak” wybrało 47 ankietowanych).

Opieka nad osobami starszymi została wskazana za istotny obszar przez 73 osoby (32 spośród nich zaznaczyło odpowiedź „zdecydowanie tak”, a pozostali „raczej tak”), a jedynie 6 ankietowanych uznało, iż jest to obszar nieważny. LGD „Razem na wyżyny” powinna niewątpliwie w przyszłości zwrócić uwagę na przedsięwzięcia służące przeciwdziałaniu wykluczeniu osób starszych, zwłaszcza iż na obszarze LGD mamy do czynienia ze zjawiskiem „starzenia się społeczeństwa”.

Interesująco przedstawiają się wskazania dotyczące szkoleń i warsztatów dla mieszkańców. Aż 77 osób uznało, iż jest to obszar wymagający dofinansowania. Nieco mniej głosów zebrała promocja obszaru - 74 (33 badanych wskazało odpowiedź „zdecydowanie tak”) a działalność organizacji pozarządowych - 80 (51 badanych wybrało „zdecydowanie tak”). W tym aspekcie wydaje się, że pomocne będą kolejne przedsięwzięcia służące integracji społecznej i wzmocnieniu poczucia jedności i tożsamości, wspieraniu lokalnych liderów i działaczy w organizacjach pozarządowych.

6. Kompleksowa ocena wdrożenia LSR, w tym stopień osiągnięcia celu głównego.

6.1. Stopień osiągnięcia celu głównego

W ramach LSR wskazano jeden cel główny i trzy cele szczegółowe. Cel główny nazwano: **Zaangażowani i przedsiębiorczy mieszkańcy LGD**. Cele szczegółowe dotyczyły natomiast: wzmocnienia kapitału społecznego i spójności wewnętrznej obszaru, pobudzenia i wsparcia przedsiębiorczości mieszkańców oraz wzmocnienia pozytywnego wizerunku obszaru LGD. Cele te odpowiadały na zdiagnozowane problemy w sferze społecznej, obszarze przedsiębiorczości, rynku pracy i rozwoju gospodarczego oraz zagrożeń związanych z depopulacją regionu. Analiza wskaźników, danych z przeprowadzonych ankiet i zrealizowanych operacji pozwala na stwierdzenie, że projekty realizowane w ramach wdrażania LSR przyczyniają się w dużym stopniu do osiągania celów strategii i odpowiadają na realne potrzeby społeczności z obszaru LGD.

6.2. Ocena wpływu zrealizowanej LSR na kapitał społeczny

Kapitał społeczny niewątpliwie jest w stanie zwiększyć sprawność społeczeństwa, co odbywa się poprzez koordynację działań dzięki takim cechom jak zaufanie, normy czy powiązania. W diagnozie zawartej w LSR stwierdzono, że na obszarze LGD „Razem na wyżyny” liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych nie jest imponująca. W konsekwencji uznano, iż szansą rozwoju dla obszaru LGD jest między innymi zwiększenie kompetencji i świadomości społeczności w zakresie pozyskiwania środków finansowych na działania społeczne. Potrzeba rozwoju kapitału społecznego została też wyrażona wprost w jednym z celów szczegółowych.

W ostatnich latach dało się zaobserwować pozytywne zmiany w zakresie rozwoju kapitału społecznego. Warto zauważyć, że aż 21 spośród 38 badanych beneficjentów stwierdziło, iż to ogół mieszkańców gminy/obszaru LGD był głównym odbiorcą efektów ich

projektów. Ponad połowa mieszkańców obszaru LGD zgodziła się zaś ze stwierdzeniem, że w ostatnich 5 latach mieli oni większy wpływ na to, co dzieje się w gminach. Sami przedstawiciele LGD biorący udział w badaniach jakościowych jednogłośnie potwierdzili, że w ostatnich latach dało się zaobserwować zwiększoną aktywność społeczną mieszkańców regionu. LGD odegrała w tym aspekcie dużą rolę, między innymi poprzez wspieranie powstawania i rozwoju organizacji pozarządowych. Z funduszy LGD skorzystały Koła Gospodyń Wiejskich czy Ochotnicze Straże Pożarne. LGD „Razem na wyżyny” realizowało także operacje własne, które służyły wzmocnieniu kapitału społecznego („Razem można więcej, lepiej, skuteczniej!”).

Niewątpliwie warto kontynuować operacje w tym zakresie. Pomocne będą na pewno kolejne przedsięwzięcia służące integracji społecznej i wzmocnieniu poczucia jedności i tożsamości, wspieraniu lokalnych liderów i działaczy w organizacjach pozarządowych.

6.3. Ocena wpływu zrealizowanej LSR na przedsiębiorczość

W LSR do potrzeb obszaru zaliczono wspieranie rozwoju przedsiębiorczości i tworzenie nowych miejsc pracy. Operacje prowadzone w tym zakresie przez LGD „Razem na wyżyny” należy uznać za duży sukces. Zainteresowanie naborami związanymi z tworzeniem miejsc pracy było duże w ciągu całego badanego okresu. Oceniając całość procesu wdrażania LSR należy stwierdzić, że zainteresowanie to przekraczało możliwości LGD wyznaczone przez budżet strategii. W momencie prowadzenia ewaluacji, realizacja przedsięwzięć związanych z przedsiębiorczością jeszcze trwała, ale nie było najmniejszych wątpliwości, że ostateczne osiągnięcie docelowych wartości wskaźników będzie niezagrażone.

LGD „Razem na wyżyny” niewątpliwie wpisała się w pozytywne zmiany w zakresie przedsiębiorczości obserwowane na obszarze swojego działania. Premie na założenie działalności gospodarczej i prowadzone szkolenia wpłynęły na wzrost postaw przedsiębiorczych w społeczności lokalnej. Poprawę na rynku pracy oraz pojawienie się nowych firm odnotowali także mieszkańcy w przeprowadzonych na potrzeby ewaluacji zewnętrznej ankietach. Jednocześnie należy podkreślić, że sytuacja na lokalnym rynku pracy

jest różna w poszczególnych gminach obszaru LGD. W niektórych nadal brakuje miejsc pracy, podczas gdy w innych przedsiębiorcy zaczynają odczuwać już brak osób zainteresowanych podjęciem zatrudnienia. Kontynuacja działań związanych z przedsiębiorczością wydaje się jednak koniecznością. Potwierdzają to mieszkańcy obszaru LGD, którzy w badaniach ankietowych uznali, że tworzenie nowych miejsc pracy czy wsparcie dla istniejących firm to ciągle zadania bardzo ważne i potrzebne.

6.4. Ocena wpływu zrealizowanej LSR na turystykę i dziedzictwo kulturowe obszaru

Turystyka nie należy do priorytetowych działań LGD z uwagi na dość niewielką liczbę atrakcji turystycznych na obszarze oraz fakt, iż miejsca, które mogłyby przyciągać turystów należą do osób prywatnych i pozostają niedostępne. Znalazło to odbicie w wynikach ankiet. Żaden z badanych beneficjentów nie stwierdził, że to turyści byli odbiorcą zrealizowanego przez niego projektu. Wyniki badania ankietowego mieszkańców wskazują, że w ostatnich latach nie zwiększył się znacząco ruch turystyczny na obszarze LGD. Należy także zauważyć, że dane Głównego Urzędu Statystycznego pokazują bardzo niewielką ilość turystycznych obiektów noclegowych w analizowanych gminach. Można więc stwierdzić, że nie mamy do czynienia z uwarunkowaniami, korzystnymi dla ewentualnego rozwoju turystyki. Przedstawiciele Zarządu LGD zauważają jednak, iż na obszarze jest pewien potencjał, który można by wykorzystać w przyszłych działaniach. W ramach działań LGD przygotowało nawet koncepcje i projekt szlaku rowerowego, który będzie zrealizowany w ramach projektu współpracy. Daje to pewną nadzieję na poprawę sytuacji w najbliższych latach.

Badani mieszkańcy potwierdzają natomiast, że w gminach obszaru LGD daje się zaobserwować rozwój w sferze kultury i dziedzictwa kulturowego w ostatnich pięciu latach. Przejawem tego są pozytywne opinie dotyczące zwiększania liczby wydarzeń kulturalnych czy zwiększenie liczby inicjatyw służących kultywowaniu lokalnej tradycji, w których organizowaniu LGD „Razem na wyżyny” odgrywało dużą rolę (m.in. warsztaty, publikacje). Warto zauważyć, że dla samych badanych mieszkańców są te zagadnienia bardzo ważne, czego dowodem jest fakt, iż dla 76 spośród 103 respondentów obszarem wymagającym dofinansowania w przyszłości jest oferta kulturalna.

6.5. Ocena zrealizowanych operacji pod kątem realizacji potrzeb grup defaworyzowanych zdefiniowanych w LSR

Ewaluowana Lokalna Strategia Rozwoju spełnia wymagania w zakresie zdiagnozowania potrzeb i zdefiniowania grupy defaworyzowanej. Zostały do niej zaliczone kobiety, którym udzielono znaczącego wsparcia w ramach działań związanych z podejmowaniem działalności gospodarczej. Zarówno definicja grupy defaworyzowanej jak i udzielone jej wsparcie znajdują uzasadnienie w wynikach przeprowadzonej przez LGD diagnozy. W trakcie spotkań refleksyjnych zwrócono jednak uwagę na dużą liczbę punktów w kryteriach oceny, którą mogą otrzymać projekty skierowane do grupy defaworyzowanej (4 pkt.) Uznano, iż warto zastanowić się nad ich zmniejszeniem tak, aby projekty oddziaływały również na inne grupy mieszkańców. Przy planowaniu kolejnej strategii niezbędne może się okazać choćby uwzględnienie osób starszych, zwłaszcza iż zjawisko starzenia się społeczeństw w najbliższej przyszłości będzie ujawniać coraz więcej swoich negatywnych skutków. W tym kontekście warto też zauważyć, iż opieka nad osobami starszymi została wskazana za istotny obszar wymagający dofinansowania przez 73 osoby, a jedynie 6 ankietowanych uznało, iż jest to obszar nieważny.

Pozytywne zmiany w zakresie przedsiębiorczości w dużej mierze odpowiadały na potrzeby grupy defaworyzowanej. W jej kontekście warto też odnotować spadek osób korzystających z pomocy społecznej. Mimo pozytywnych zmian, niezbędna wydaje się kontynuacja czy też nawet rozwój operacji kierowanych do grup defaworyzowanych, choć z uwagi na zmieniające się tendencje ekonomiczne konieczne będzie pochylenie się nad ich odpowiednim doborem.

6.6. Innowacyjność

Innowacyjność, zgodnie z podejściem LEADER, nie stanowi celu głównego działań, ale jest pochodną jego zastosowania czy elementem składowym wartości dodanej. W kryteriach wyboru projektów, innowacyjność została uwzględniona jako jedno z kryteriów premiujących. Należy zauważyć, że w analizowanym okresie pojawiały się pewne wątpliwości dotyczące definiowania i stosowania kryterium innowacyjności przy wyborze operacji.

Poradzono sobie z nimi dokonując rozróżnienia na dwa typy innowacyjności: innowacyjność produktowo-usługową (produkty i usługi, jakich nie było na obszarze LGD) i branżową (sprawdzana na podstawie kodów PKD). Przykładem przedsięwzięć innowacyjnych jest między innymi zakup w ramach operacji realizowanych przez przedsiębiorców obrabiarek sterowanych numerycznie czy drukarek 3D.

6.7. Ocena jakości i przydatności wdrożonych projektów współpracy

W momencie prowadzenia badań ewaluacyjnych w pierwszej połowie 2022 roku, LGD „Razem na wyżyny” zrealizowała już dwa projekty współpracy. Pierwszy z nich to „Wielkie granie i odkrywanie - Zasoby Obszaru Naszym Atrybutem Rozwoju” (ZONAR). Jego celem było wypromowanie zasobów obszaru i integracja lokalnych społeczności, a najważniejszym efektem stała się opracowana wspólnie z mieszkańcami autorska gra ZONAR, którą aktualnie można wypożyczyć w partnerskich gminnych bibliotekach publicznych. Drugi projekt współpracy „Od dziedzictwa do bogactwa” (ODDO) miał międzynarodowy charakter. Głównym celem tej operacji była promocja zasobów współpracujących regionów i wspieranie rozwoju lokalnego. W ramach działań wydano publikacje, gadzety, gry, mapy, a także odbyły warsztaty. Do czasu zakończenia procesu wdrażania ocenianej LSR planowana jest realizacja jeszcze jednego projektu współpracy, którego założenia należy ocenić jako niezwykle ambitne. Projekt skupiać się ma na promocji obszaru, a podstawą do jej prowadzenia będzie wyznaczenie i oznaczenie szlaków rowerowych prowadzących przez 6 gmin oraz zbudowanie miejsc odpoczynku dla rowerzystów.

Nie ulega wątpliwości, że projekty współpracy stanowią dobrą formę kooperacji LGD i wpływają na rozwój umiejętności współdziałania w realizowaniu istotnych dla społeczności lokalnych celów. Wydaje się niezbędne, aby w przyszłości w dalszym ciągu zwracać uwagę na ten aspekt działalności LGD, a także starać się dobierać do realizowania projektów solidnych i sprawdzonych partnerów.

LGD „Razem na wyżyny osiągnęło zaplanowane efekty zrealizowanych już projektów współpracy, które zostały szczegółowo opisane w podrozdziale 5.3. Rekomenduje się utrzymanie dotychczasowej formy i zakresu projektów współpracy.

6.8. Ocena skuteczności i efektywności działalności LGD przy wdrażaniu LSR i animowaniu lokalnych partnerów oraz ocena pracy biura

Funkcjonowanie LGD „Razem na wyżyny” należy ocenić bardzo dobrze. Zatrudnieni pracownicy wykazują się dużą znajomością potrzeb lokalnych społeczności. Prawidłowo realizowane są działania doradcze. Informacje o prowadzonych naborach rozpowszechniane są różnymi kanałami, ze szczególnym uwzględnieniem najbardziej efektywnego kanału, czyli w sieci internetowej. Duże znaczenie mają także organizowane przez LGD spotkania informacyjno-konsultacyjne. Wszystko to pozwala na efektywną i skuteczną realizację LSR.

Ankietowani beneficjenci bardzo pozytywnie oceniają działalność LGD w aspekcie informowania o możliwości pozyskania środków (w ankiecie żaden z badanych beneficjentów nie ocenił negatywnie LGD w tym temacie). Zdecydowana większość respondentów korzystała również z szerokiego zakresu wsparcia ze strony LGD na etapie składania, realizacji i rozliczania operacji. O tym jak dobrze oceniana jest potrzeba funkcjonowania i sama działalność LGD najlepiej świadczy fakt, iż żaden z badanych beneficjentów nie wykluczył zabiegania o ponowne wsparcie ze strony LGD w przyszłości (gdyby pojawiła się taka możliwość).

6.9. Ocena procesu wdrażania

Proces wdrażania należy ocenić bardzo pozytywnie. Warto podkreślić, że opracowany na rzecz wdrażania LSR LGD „Razem na wyżyny” system kryteriów dla poszczególnych przedsięwzięć był obiektywny i jednoznaczny. Kryteria wyboru dobrze odgrywały swoją rolę i przyczyniały się do wyboru najlepszych projektów, które były spójne z celami LSR. Przedstawiciele LGD dołożyli starań by procedury i kryteria wyboru były możliwie najbardziej przyjazne dla beneficjentów i wnioskodawców.

Przez cały okres wdrażania LSR utrzymywało się duże zainteresowanie naborami. Nie stwierdzono nieprawidłowości w funkcjonowaniu organów LGD. Na pozytywną ocenę zasługuje działalność biura LGD, co znajduje potwierdzenie między innymi w efektach działań podejmowanych w ramach aktywizacji lokalnej społeczności, realizacji planu komunikacji oraz wynikach badań ankietowych dotyczących świadczonego doradztwa.

Przyjęty system wskaźników pozwalał na zebranie wszechstronnych danych na temat procesu realizacji LSR. Na ich podstawie można stwierdzić, że realizacja finansowa i rzeczowa LSR przebiegła w dużej mierze zgodnie z planem, a najważniejsze odstępstwa od niego dotyczyły zwiększa planowanych rezultatów wdrażania strategii. Jest to więc ten rodzaj odstępstw od planu, który ma pozytywne i pożądane następstwa dla społeczności lokalnej.

6.10. Wartość dodana podejścia LEADER w okresie wdrażania LSR (2015-2023)

„LGD „Razem na wyżyny” angażuje i łączy organizacje pozarządowe, usługodawców, a także samorząd lokalny. Dodatkowo LGD wpływa na angażowanie liderów lokalnych i osoby fizyczne. Potencjał rozwojowy obszaru objętego LSR jest wykorzystywany i promowany poprzez wydawnictwa, strony internetowe, lokalną prasę i media społecznościowe.

„Razem na wyżyny” cieszy się bardzo dużą rozpoznawalnością na obszarze swojego działania, a efekty realizowanych dzięki Stowarzyszeniu inicjatyw są zauważalne. Pracownicy LGD są aktywni, w tym między innymi na polu pozyskiwania dodatkowych środków na działalność Stowarzyszenia. Należy także zauważyć, że realizowane projekty są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru LSR i wpływają na jego wzmocnienie. Wybierane projekty odpowiadają również na potrzeby społeczności.

7. Podsumowanie. Wnioski i rekomendacje do dokumentu strategicznego na nowy okres programowania.

„Razem na wyżyny” reagowała na wskazane w LSR problemy obszaru LGD i tym samym tworzyła odpowiednie warunki do jego rozwoju. W konsekwencji tego udało się zrealizować znaczną liczbę operacji związanych z przedsiębiorczością, kulturą, infrastrukturą czy promocją obszaru. Postęp realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju nie budzi większych zastrzeżeń, a warto podkreślić, iż w przypadku sporej części wskaźników w momencie prowadzenia ewaluacji osiągnięto już stan docelowy. Poziom realizacji przedsięwzięć zbliża więc LGD do osiągnięcia zamierzonych w LSR celów.

Analiza działań LGD daje możliwość sformułowania następujących rekomendacji:

1. Sytuacja na lokalnym rynku pracy jest różna w poszczególnych gminach obszaru LGD, ale w niektórych ciągle brakuje miejsc pracy. Kontynuacja działań z zakresu przedsiębiorczości wydaje się więc koniecznością. Potwierdzają to mieszkańcy obszaru LGD, którzy w badaniach ankietowych uznali, że tworzenie nowych miejsc pracy czy wsparcie dla istniejących firm to ciągle działania bardzo ważne i potrzebne. Znaczące jest tu także utrzymujące się duże zainteresowanie naborami na tego typu przedsięwzięcia.
2. W ostatnich latach dało się zaobserwować zwiększoną aktywność społeczną mieszkańców regionu. LGD odegrała w tym aspekcie dużą rolę, między innymi poprzez wspieranie rozwoju organizacji pozarządowych. Niewątpliwie warto kontynuować operacje w tym zakresie. Pomocne będą na pewno kolejne przedsięwzięcia służące integracji społecznej i wzmacnianiu poczucia jedności i tożsamości, wspieraniu lokalnych liderów i działaczy w organizacjach pozarządowych czy aktywizacji społeczności lokalnej.
3. Za najważniejsze zagrożenie dla rozwoju obszaru uznać należy w dalszym ciągu depopulację regionu. W gminach obszaru LGD zauważalny jest proces starzenia się społeczności lokalnej. Przy planowaniu kolejnej strategii niezbędne może się okazać uwzględnienie potrzeb osób starszych, w tym skierowanie do nich większej liczby operacji czy też dodanie ich do grup

defaworyzowanych. W tym aspekcie warto też zauważyć, iż opieka nad osobami starszymi została uznana za istotny obszar wymagający dofinansowania przez 73 osoby spośród 103 ankietowanych mieszkańców, a jedynie 6 respondentów uznało, iż jest to obszar działań zupełnie nieważny.

4. W oceniany okresie LGD „Razem na wyżyny” zrealizowało tylko jedno działanie finansowane ze środków spoza RLKS. Duży natłok obowiązków oraz nadmierna biurokracja związana z działaniami w ramach PROW nie pozwalały na skupienie większej uwagi na tego rodzaju przedsięwzięciach. Mimo to, w przyszłości warto szukać kolejnych okazji do realizacji dodatkowych projektów finansowanych ze środków innych niż te bezpośrednio przeznaczone na wdrażanie strategii RLKS.
5. Projekty współpracy stanowią dobrą formę kooperacji LGD i wpływają niewątpliwie na rozwój umiejętności współdziałania w realizowaniu istotnych celów. Wydaje się niezbędne, aby w przyszłości w dalszym ciągu zwracać uwagę na ten aspekt, a także starać się dobierać do realizowania projektów solidnych i sprawdzonych partnerów.
6. W przypadku podejmowania i rozwoju działalności gospodarczej obserwuje się większe zainteresowanie pozyskiwaniem środków ze strony beneficjentów wywodzących się z dużych gmin. W mniejszych ośrodkach, mimo prowadzonych działań promocyjnych, liczba składanych wniosków jest stosunkowo niska. LGD ciągle poszukuje jednak metod pozwalających na dotarcie do mieszkańców tych miejscowości. Rozwiązaniem rekomendowanym w tym zakresie jest współpraca z organizacjami pozarządowymi dająca szanse na dotarcie do beneficjentów z mniejszych gmin.

8. Spis tabel i wykresów

Rysunek 1. Obszar LGD „Razem na wyżyny”	13
Wykres 1. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 10 tys. mieszkańców.....	19
Wykres 2. Metody docierania informacji o LGD „Razem na wyżyny” do mieszkańców obszaru.	41
Wykres 3. Metody docierania informacji o naborach w LGD „Razem na wyżyny” do potencjalnych beneficjentów.....	42
Wykres 4. Ocena beneficjentów na temat stopnia informowania przez LGD o możliwości pozyskania środków.....	43
Wykres 5. Zakres wsparcia udzielonego beneficjentom ze strony LGD na poszczególnych etapach składania wniosku.	45
Wykres 6. Ocena stwierdzeń dotyczących składania i realizowania projektu przy wsparciu LGD „Razem na wyżyny”	47
Wykres 7. Ocena zmian dotyczących rozwoju przedsiębiorczości na obszarze LGD w przeciągu ostatnich 5 lat.....	48
Wykres 8. Ocena zmian dotyczących kultury i rekreacji na obszarze LGD w przeciągu ostatnich 5 lat.....	49
Wykres 9. Ocena zmian dotyczących aktywizacji i kapitału społecznego na obszarze LGD w przeciągu ostatnich 5 lat.....	50
Wykres 10. Korzystanie z efektów działalności LGD „Razem na wyżyny”	51
Wykres 11. Obszary wymagające dofinansowania w ocenie badanych mieszkańców gmin obszaru. .	52
Tabela 1. Ludność w gminach wchodzących w skład LGD.....	14
Tabela 2. Wskaźniki G dla gmin wchodzących w skład LGD.....	15
Tabela 3. Wydatki gmin na 1 mieszkańca w złotychkach.	15
Tabela 4. Gminy wchodzące w skład LGD na tle innych gmin województwa śląskiego.....	16
Tabela 5. Pracujący w gminach wchodzących w skład LGD.	17
Tabela 6. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w gminach wchodzących w skład LGD.	18
Tabela 7. Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym.....	19
Tabela 8. Ludność w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym.....	21
Tabela 9. Saldo migracji ogółem w gminach wchodzących w skład LGD.	21

Tabela 10. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności.....	22
Tabela 11. Turystyczne obiekty noclegowe w gminach wchodzących w skład LGD.	23
Tabela 12. Nabory w LGD „Razem na wyżyny”.....	26
Tabela 13. Rzeczowy postęp w realizacji LSR w LGD „Razem na wyżyny”.....	29
Tabela 14. Finansowy postęp w realizacji LSR.....	32
Tabela 15. Szkolenia pracowników LGD w okresie od 1.01.2016 do 31.12.2021.	37
Tabela 16. Szkolenia członków organów LGD w okresie od 1.01.2016 do 31.12.2021.	38
Tabela 17. Wdrażanie planu komunikacji przez LGD „Razem na wyżyny”.....	40
Tabela 18. Porady udzielone przez Biuro LGD „Razem na wyżyny”.....	44
Tabela 19. Ocena wsparcia udzielonego beneficjentowi przez LGD na różnych etapach prowadzenia operacji.....	46

9. Aneksy tworzone w toku realizacji badania

Ankieta dla mieszkańców obszaru LGD „Razem na wyżyny”

Prosimy o wypełnienie krótkiej ankiety dotyczącej efektów funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania „Razem na wyżyny”. Ankieta jest anonimowa, co znaczy, że nie gromadzimy żadnych danych, które mogą pozwolić na identyfikację osób ją wypełniających. Wypełnienie ankiety trwa 10 minut.

Z góry dziękujemy za pomoc!

Lokalna Grupa Działania „Razem na wyżyny”.

1. Czy w gminie, w której Pan/i mieszka zaszły w ciągu ostatnich 5 lat wymienione poniżej zmiany?

Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

Mieszkańcy mieli większy wpływ na to, co dzieje się w gminie	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Poprawiła się sytuacja na rynku pracy	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Powstały nowe firmy	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Pojawiły się nowe formy wsparcia dla ludzi młodych	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Podejmowano inicjatywy, których celem było wsparcie osób starszych	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Zwiększyła się liczba inicjatyw służących kultywowaniu lokalnej tradycji	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Poprawiły się relacje pomiędzy mieszkańcami	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Zwiększył się ruch turystyczny	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Poprawił się stan zabytków	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie

Pojawiły się nowe formy spędzania wolnego czasu	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Poprawił się stan infrastruktury sportowo-rekreacyjnej	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Zwiększyła się liczba wydarzeń kulturalnych	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Przestrzeń publiczna stała się bardziej estetyczna	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie

2. Proszę wyobrazić sobie, że ma Pan/i możliwość decydowania o podziale środków finansowych w gminie, w której Pan/i mieszka. Które z wymienionych obszarów wymagają dofinansowania?

Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

Promocja obszaru	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Oferta kulturalna	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Infrastruktura sportowa	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Drogi	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Infrastruktura społeczna (świetlice, miejsca spotkań)	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Szkolenia i warsztaty dla mieszkańców	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Działalność organizacji pozarządowych	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Tworzenie nowych miejsc pracy	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie

					nie
Opieka nad osobami starszymi	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Wsparcie dla istniejących firm	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Dofinansowanie dla osób planujących założyć firmy	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie

3. Czy słyszał Pan/i o Lokalnej Grupie Działania „Razem na wyżyny”? Proszę wybrać 1 odpowiedź.

- a) Tak → Proszę przejść do pytania nr 4.
b) Nie → Proszę przejść do pytania nr 5.

4. W jaki sposób docierały do Pana/i informacje dotyczące Lokalnej Grupy Działania „Razem na wyżyny”. Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

Czytałem/am publikacje w prasie na temat działalności LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Odwiedzałem/am stronę internetową LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Czytałem/am informacje o LGD na stronie gminy	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Odwiedzałem/am stoiska LGD podczas imprez lokalnych lub festynów	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Dowiedziałem/am się o działalności LGD od znajomych i/lub rodziny	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Dowiedziałem/am się z tablic informacyjnych, billboardów i plakatów	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Dowiedziałem/am się z wydawanych przez LGD publikacji i/lub materiałów promocyjnych	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Uczestniczyłem w spotkaniach informacyjno-konsultacyjnych organizowanych przez LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Odwiedzałem profil LGD na Facebooku	Tak	Trudno powiedzieć	Nie

5. Czy korzystał/a Pan/i z efektów działań podejmowanych w ciągu ostatnich 5 lat przez LGD działające na terenie gminy, w której Pan/i mieszka? Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

Czy korzystał/a Pan/i z infrastruktury, której powstanie bądź modernizacja były dofinansowane ze środków LGD?	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Czy brał/a Pan/i udział w szkoleniach organizowanych w ramach projektów dofinansowanych przez LGD?	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Czy brał/a Pan/i udział w spotkaniach organizowanych przez LGD?	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Czy uczestniczył/a Pan/i w imprezach lokalnych dofinansowanych ze środków LGD?	Tak	Trudno powiedzieć	Nie

6. Proszę wskazać, w którym przedziale wiekowym się Pan/i mieści. Proszę wybrać 1 odpowiedź.

- a) 18-25 lat
- b) 26-35 lat
- c) 36-45 lat
- d) 46-55 lat
- e) 56-65 lat
- f) 66 lat lub więcej

7. Proszę podać swoją płeć. Proszę wybrać 1 odpowiedź.

- a) Kobieta
- b) Mężczyzna
- c) Wolę nie podawać.

Ankieta dla beneficjentów „Razem na wyżyny”

Prosimy o wypełnienie krótkiej ankiety dotyczącej funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania „Razem na wyżyny”. Ankieta jest anonimowa, co znaczy, że nie gromadzimy żadnych danych, które mogą pozwolić na identyfikację osób ją wypełniających. Wypełnienie ankiety nie powinno zająć więcej niż 10 minut.

Ankieta powinna zostać wypełniona przez osobę, która jest lub była realizatorem projektu wspartego przez Lokalną Grupę Działania (np. polegającego na założeniu działalności gospodarczej). W przypadku, gdy beneficjentami wsparcia był podmiot (Urząd Gminy, Ośrodek Kultury, Organizacja Pozarządowa, OSP, KGW), ankieta powinna zostać wypełniona przez osobę, która w ramach danego podmiotu była bezpośrednio zaangażowana w realizację dofinansowanego projektu.

Z góry dziękujemy za pomoc!

Lokalna Grupa Działania „Razem na wyżyny”

W jakim stopniu zgadza się Pan/i ze stwierdzeniem „moja gmina jest dobrym miejscem do życia, w którym mogę realizować wszystkie swoje podstawowe potrzeby”? (proszę zaznaczyć 1 odpowiedź)

- a) Zdecydowanie zgadzam się
- b) Raczej zgadzam się
- c) Trudno powiedzieć
- d) Raczej nie zgadzam się
- e) Zdecydowanie nie zgadzam się

W jaki sposób docierały do Pana/i informacje o naborze wniosków w Lokalnej Grupie Działania?

Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

Czytałem/am publikacje w prasie na temat działalności LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Odwiedzałem/am stronę internetową LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Czytałem/am informacje o LGD na stronie gminy	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Odwiedzałem/am stoiska LGD podczas imprez lokalnych lub festynów	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Dowiedziałem/am się o działalności LGD od znajomych i/lub rodziny	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Dowiedziałem/am się z tablic informacyjnych, billboardów i plakatów	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Dowiedziałem/am się z wydawanych przez LGD publikacji i/lub	Tak	Trudno powiedzieć	Nie

materiałów promocyjnych			
Uczestniczyłem/am w spotkaniach informacyjno-konsultacyjnych organizowanych przez LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Odwiedzałem/am profil LGD na Facebooku	Tak	Trudno powiedzieć	Nie

Dlaczego zdecydował/a się Pan/i (lub podmiot reprezentowany przez Pana/ią) na złożenie wniosku o przyznanie pomocy finansowej do LGD? Proszę wybrać jedną odpowiedź, która najlepiej opisuje główny powód złożenia wniosku do LGD.

- Było to jedyne dostępne źródło finansowania mojego projektu
- Nie otrzymałem/am dofinansowania z innych środków/innego programu
- Chciałem/am skorzystać z nadarzającej się okazji otrzymania środków
- Zostałem/am zachęcony/a do złożenia wniosku przez LGD
- Na moją decyzję wpłynęła możliwość skorzystania z doradztwa w biurze LGD

Jak ocenia Pan/i wsparcie udzielane przez LGD na etapie składania wniosku? Proszę ocenić w jakim stopniu zgadza się Pan/i ze stwierdzeniami opisującymi wsparcie na tym etapie. Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

Zakres udzielonych porad spełnił moje oczekiwania	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie
Udzielone porady były przydatne	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie
Przygotowanie merytoryczne doradcy/ców z LGD było odpowiednie	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie

Proszę wskazać, w jakim zakresie korzystał/a Pan/i ze wsparcia ze strony LGD na etapie składania wniosku? Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

Wsparcie polegające na udzieleniu informacji o możliwości uzyskania dofinansowania dla mojego projektu	Tak	Nie
Wsparcie w zapoznaniu się z zasadami uzyskania dofinansowania	Tak	Nie
Wsparcie polegające na wskazaniu prawidłowych wzorów wniosków i	Tak	Nie

instrukcji do nich		
Wsparcie w zakresie ustalenia koncepcji projektu aby spełniał kryteria wynikające z LSR	Tak	Nie
Porady w zakresie wypełniania dokumentów niezbędnych do złożenia wniosku	Tak	Nie
Wyjaśnienie szczegółowych zasad oceny wniosków	Tak	Nie

Jak ocenia Pan/i wsparcie udzielane przez LGD na etapie realizacji projektu? Proszę ocenić w jakim stopniu zgadza się Pan/i ze stwierdzeniami opisującymi wsparcie na tym etapie. Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

Zakres udzielonych porad spełnił moje oczekiwania	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie
Udzielone porady były przydatne	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie
Przygotowanie merytoryczne doradcy/ców z LGD było odpowiednie	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie

Jak ocenia Pan/i wsparcie udzielane przez LGD na etapie rozliczenia projektu? Proszę ocenić w jakim stopniu zgadza się Pan/i ze stwierdzeniami opisującymi wsparcie na tym etapie. Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

Zakres udzielonych porad spełnił moje oczekiwania	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie
Udzielone porady były przydatne	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie
Przygotowanie merytoryczne doradcy/ców z LGD było odpowiednie	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie

Czy obecnie pozostaje Pan/i w kontakcie z LGD? Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

Uczestniczę w spotkaniach organizowanych przez LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Kontaktuję się telefonicznie z przedstawicielami LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Czytam komunikaty na stronie internetowej LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Mam osobisty kontakt z przedstawicielami LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Kontaktuję się w inny sposób	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Nie mam z LGD żadnego kontaktu	Tak	Trudno powiedzieć	Nie

Czy brał/a Pan/i lub organizacja którą Pan/i reprezentuje udział w tworzeniu LSR? Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź.

- a) Tak
- b) Trudno powiedzieć
- c) Nie

Kto był głównym odbiorcą efektów Pani/a projektu/ projektów? Proszę wybrać jedną odpowiedź, która najlepiej opisuje Pana/i projekt.

- a) Ja i moja rodzina
- b) Moja organizacja
- c) Ogół mieszkańców gminy/ obszaru LGD
- d) Turyci
- e) Przedsiębiorstwa
- f) Inne

Proszę ocenić poniższe stwierdzenia dotyczące składania i realizacji projektu przy wsparciu LGD.
Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

Procedury wyboru wniosków o dofinansowanie w LGD były dla mnie czytelne	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie
Kryteria wyboru wniosków były dla mnie jednoznaczne	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie
Kryteria wyboru wniosków pozwalały na wybór najlepszych projektów	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie
LGD w wystarczającym stopniu informowała o możliwości pozyskania środków	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie
Jeśli będzie to możliwe, w przyszłości chciałbym/łabym ponownie skorzystać ze wsparcia LGD	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie

Czy na etapie przygotowania, realizacji lub rozliczania projektu pojawiły się jakieś problemy wpływające negatywnie na jego przebieg bądź rezultaty?

- a) Tak → *Proszę odpowiedzieć na następane pytanie.*
 b) Nie → ***Dziękujemy za wypełnienie ankiety!***

Jakie to były problemy? *Na pytanie odpowiadają tylko osoby, które w poprzednim pytaniu wybrały odpowiedź „Tak”. Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.*

Problemy bezpośrednio związane z przedmiotem projektu (np. problemy wynikające z branży w której działa przedsiębiorca, odbiorcami działań NGO lub uzgodnieniami dotyczącymi przebiegu tras rowerowych w projekcie gminnym)	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Problemy finansowe (np. z wypłatą dofinansowania, kredytem na realizację zadania, zmiennością cen w czasie realizacji zadania względem wpisanych we wniosku)	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Problemy formalno-prawne	Tak	Trudno powiedzieć	Nie

Problemy personalne (np. z pracownikami, członkami/ partnerami itp.)	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Problemy z terminową realizacją harmonogramu (opóźnienia itp.)	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Trudność w dostępie do informacji na temat składania, realizacji lub rozliczenia projektu	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Problemy wynikające z wprowadzenia w Polsce stanu pandemii	Tak	Trudno powiedzieć	Nie